

A kontrasztív topik inverzhatókori rejtélye – ami nincs is

Farkas Judit

PTE Nyelvtudományi Tanszék

Alberti Gábor

PTE Nyelvtudományi Tanszék

Összefoglaló

Kiindulópontunk a *hatókori elv*, amely szerint a magyarban az ige előtti bővítmenyek hatókori sorrendje megfelel a szórendnek. Ezen elv alól viszont mint-ha kivételt képezne a kontrasztív topik specifikálójában álló kvantor- vagy más ω operátorkifejezés, amelynek mintha inverz hatóköre lenne a kontrasztív topikot kötelezően követő fókuszhoz képest: $Foc > \omega$, a szórend ellenében. Az inverzhatókori rejtélyre kidolgozott Gyuris-féle megoldási javaslat egyik eleme a következő – megmagyarázatlan – megfigyelés: csak azok a kontrasztív topikot tartalmazó magyar mondatok jól formáltak, amelyeknek van egy olyan jól formált megfelelőjük, amelyben a kontrasztívan topikalizált ω kifejezés posztverbálisan helyezkedik el. Azt állítjuk, hogy ebből a „jól formált megfelelőből” egy számos magyar szintaktikai jelenségre sikerrel alkalmazott maradványmozgatótechnikával úgy hozhatjuk létre a „problemátikus” szórendi változatot, hogy inverzhatókori rejtélyről beszélni egyszerűen okafogyottá válik, mert az $Foc > \omega$ egyenes hatókori sorrenden az elvégzett maradványmozgató nem változtat.

Kulcsszavak: inverz hatókör; kontrasztív topik; maradványmozgató

1. Bevezetés

Kiindulópontunk É. Kiss *hatókori elve* (É. Kiss 2002: 25): a magyarban az ige előtti bővítmenyek hatókori sorrendje megfelel a szórendnek (1a), kivéve a kontrasztív topik specifikálójában álló kvantorkifejezést (1b). Utóbbinak mintha inverz hatóköre lenne, hiszen az (1b) jelentése nem az (1a)-ével egyezik meg ('az összes regény elég népszerűtlennek bizonyult'), hanem az (1c)-ével ('kevés szorgalmas diák van'), amelynek az (1c') egy kissé szokatlan, de nem elfogadhatatlan változata. Az erre az inverzhatókori rejtélyre (IHR) kidolgozott Gyuris-féle megoldási javaslat (Gyuris 2009: 150) egyik eleme a következő – megmagyarázatlan – megfigyelés: csak azok a kontrasztív topikot tartalmazó magyar mondatok jól formáltak, amelyeknek van egy olyan jól formált megfelelőjük, amelyben a kontrasztívan topikalizált kifejezés posztverbálisan helyezkedik el. *Bázisváltozatnak* elkeresztelve ezt a

változatot, rögtön fel is vethetjük sejtés gyanánt, hogy az (1b) szerkezet típus bázisváltozata az a szerkezet típus, amit az (1c) vagy az (1c') szemléltet.¹

(1)	a.	Minden regényt \KEvés diák olvasott el.	MIND > KEVÉS
	b.	/MINden regényt \KEvés diák olvasott el.	KEVÉS > MIND (?)
	c.	\KEvés diák olvasott el minden regényt.	KEVÉS > MIND (?)
	c'.	?\KEvés diák olvasott \MINden regényt el.	KEVÉS > MIND

Mielőtt belemerülnénk a részletekbe, tekintsük át az iménti példaszor segítségével a Gyuris (2009: 35) által (is) alkalmazott prozódiai jelöléseket! A kontrasztív topikra jellemző emelkedő hangsúlyt jelöli a '/' szimbólum, míg a fókuszra jellemző eső hangsúlyt a '\ mutatja meg; a kiemelkedően erős szótaghangsúlyra pedig nagybetűs írásmóddal utalunk. Ez utóbbit viszont csak akkor tesszük, ha ez releváns a tárgyalás menetében, ugyanis például a (nem kontrasztív) topik hangsúlyviszonyainak a kérdésében mind a mai napig oly annyira nincs konszenzus (Gyuris 2009: 25–27), hogy súlyos – de jelen témánk szempontjából főleg – bonyodalmakat vennék a nyakunkba, ha megpróbálnánk elköteleződni valamelyik nézet mellett. Abban viszont egyértelműen elkötelezzük magunkat Gyuris (2009: 39) álláspontja mellett, hogy az emelkedő kontrasztívtopik-dallamot feltétlenül követi a mondatban egy eső kontrasztív hangsúly (1b), amelynek a viselőjét mi is jogosnak tartjuk (egy később pontosítandó értelemben) fókuszra tekinteni. Továbbfejlesztjük ezáltal (ld. 4.1.) a Gyuris (2009: 29–31) által alapul vett É. Kiss-féle operátorzóna-modellt (É. Kiss 2002), explicitté téve azt, ami Gyuris (2009) könyvében nem kap sehol konkrét szintaktikai reprezentációt, miszerint a negáció (NegP), valamint a *mind*-del és *is*-sel alkotott frázisok (DistP) is egy bizonyos „dimenzióban” fókuszra szolgálnak (ld. még Surányi–Turi 2017: 234), a „klasszikus” azonosító-kirekesztő fókusz (É. Kiss 1998) mellett. Úgy ítéljük meg, hogy jelen tanulmány kontextusában a terminológiai zavart úgy kerülhetjük el, ha É. Kiss (2002)-t követve *predikatív* funkcióról beszélünk majd e dimenzió kapcsán (ami *topik* funkcióval áll szemben), mivel valóban a hagyományosan a finit igéhez társított predikatív funkció általánosításáról van szó. Laczkó *predicate portion* néven említi a mondatszakaszt (Laczkó 2016: 217), amelyet az ilyen funkciójú elemek alkotnak. Lényegében a Varga által *Comment*-nek nevezett funkcióról/mondatszakasról van szó (Varga 2016: 46).

Olyan magyarázatot javasolunk az IHR-re, amelynek ötletét igéből képzett főnévi fej körül kiépülő „nagy méretű” főnévi szerkezeteket tartalmazó mondatok sugallták, amelyeknek bizonyos változataiban e főnévi szerkezetek kettéválnak: ún. maradványmozgással kilép belőlük egy „szósort” (Alberti–Farkas 2017b: 883–891). Tanulmányunk fő állítása az, hogy az IHR-t produkáló kontrasztívtopik-prozódia mutató főnévi kifejezések ugyanilyen „kilépett szósortok” propozicionális szemantikai

¹ Az (1) példaszorban szerepeltetett relációs képletek egyelőre csupán azt a célt szolgálják, hogy az olvasó könnyebben kösse a példamondatot a szövegben hozzátársított jelentéshez. Később is döntően ez lesz a képletek funkciója. A zárójelben szereplő kérdőjelek ezúttal a következő hiányosságokra, bizonytalanságokra utalnak. (1b): később majd azt állítjuk, hogy igenis van egy kontrasztívtopikalizált kifejezés, amely maximális hatókörrel bír (de az nem a *mind*-operátoros kifejezés, még ha ez is a látszat): CTOP > KEVÉS > MIND. (1c): a *mind*-es kifejezést lehet úgy is hangsúlyozni (bár ezt sokkal nehezebben ismerik fel a beszélők), hogy az (1a) jelentés adódjon: ?MIND > KEVÉS (ld. É. Kiss 2002: 121).

értékkel, a mondatbeli főnévi szerkezetek közötti hatóköri viszonyokat nem befolyásolják, és ily módon egyszerűen okafogyottá válik inverzhatóköri rejtélyről beszélni.²

A 2. szakaszban fejtjük ki e megközelítést, néhány „sokat mondó” példán szemlélítve a részleteket (ahol az ördög lakik). A 3. szakaszban tágabb perspektívába helyezzük az előbbi bekezdésben említett maradványmozgást, hogy motiváltabbá tegyük az IHR-re adott megoldást. A 4. szakaszt szánjuk a Gyuris (2009) által módszeresen feldolgozott IHR-produkáló esetek alaposabb áttekintésének, miközben – mintegy melléktermékként – lefektetjük egy kétdimenziós operátorzóna-elképzelés alapjait. A tanulmányt rövid összegzés zárja az 5. szakaszban.

2. Az inverzhatóköri rejtély okafogyottá válik

2.1. Kontrasztívotipikalizált főnévi szerkezetek kettéválása

Mint említettük, az IHR-re javasolt megoldásunk ötletét igéből képzett főnévi fej körül kiépülő főnévi szerkezeteket tartalmazó mondatok sugallták: olyanok, mint például a (2)-ben az *elküld* igéből képzett *elküldés* deverbális főnév frázisa.

Ugyanaz a szósor az intonációtól függően azt is jelentheti, hogy mind X, mind Y kolléga esetében ellenzi a beszélő az elbocsátást (2a), de azt is jelentheti, hogy együttes elbocsátásukat ellenzi (2a'). A (2a') jelentést könnyebb indokolni: az *ellenez* ige tárgyi összetevője azt az opciót nevezi meg, miszerint mindkét kolléga elbocsátatik; ugyanúgy, mint ha a tárgyi helyen alárendelt mondathoz folyamodnánk, imígyen: „Ellenzem azt, hogy [mindkét kollégát elküldjék] (de az egyiküket elküldhetik)”. A (2a) jelentés levezetése kevésbé nyilvánvaló, amint azt a következő alárendelt mondatos parafrázis sugallja, ahol az eredeti birtokos birtokától elszakítva szerepel: „*Mindkét kolléga esetében* ellenzem azt, hogy [az illető kollégát elküldjék]”, vagyis az a javaslat, hogy egyik kollégát se küldjék el. A (2a) változat elemzését a kvantor-jegy felszivárgására alapíthatjuk, általánosítva Kenesei fókuszjegy-perkolációs javaslatát (Kenesei 1998: 223–225): a felszivárgó MIND-jegy mintha az *elküldés* N fejhez kapcsolódna, a tárgyi kifejezésnek mondat szintű kvantorértelmezést adva ('mindkét elbocsátást ellenzem').³

² Szeretnénk még előrebocsátani, hogy e tanulmányt pragmaszemantikai érdeklődésű olvasóknak szánjuk, hiszen az inverz hatókör problematikája legalább annyira pragmaszemantikai kérdés, mint szintaktikai. Így megoldásának döntő ötlete is éppúgy lehet pragmaszemantikai, mint szintaktikai. Az e cikk mögött álló kutatásban arra jutottunk, hogy a meghatározó ötlet döntő eleme történetesen szintaktikai: úgy mozog egy szintaktikai összetevő, hogy előzőleg kimozog belőle egy komponense; minderről részletes szintaktikai elemzésekkel Farkas és Alberti (2017) „komplementertanulmánya” szolgál. Elvászthatatlan persze ettől a maradványmozgató hipotézistől az a pragmaszemantikai faktor, hogy a „maradvány” (a látszattal ellentétben) nem személy- vagy tárgyentításokra vagy ilyenek halmazaira referál, hanem propozícióra, illetve másodlagosan azok alternatíváira.

³ Ezt a „külső olvasatot” Kenesei (1998) egy olyan tetszőleges jegyítípus felszivárgásáról szóló általános szabály specifikálásával nyeri, amelyre korábban Horvath (1997: 548) bizonyos magyar alárendelt kérdő szerkezetekben megfigyelhető kérdőjegy-felszivárgást (Horvath 1997: 547–557) magyarázó elméletet épít. Mi pedig, mint látható, az univerzáliskvantor-jegyre, a MIND-jegyre alkalmazzuk az általános szabályt. Ennek meghatározó tényezője az, hogy a felszivárgó jegy eredeti pozíciója megszűnik adott típusú operátorként szolgálni (Horvath 1997: 549–550). Ami a formális elemzést illeti, míg a *mind* kvantordetermináns-prefixum

(2)	a.	[Mindkét kollégának az elküldését] \ELlenzem.	M2 > ELL. > KÜLD
	a'.	/[MINDkét kollégának az elküldését] \ELlenzem.	ELL. > M2 > KÜLD
	b.	Mindkét kollégának \ELlenzem az elküldését.	M2 > ELL. > KÜLD
	b'.	/MINDkét kollégának \ELlenzem az elküldését	ELL. > M2 > KÜLD

Mi történik, ha a birtokos „megszökik” a birtokos szerkezetből (Szabolcsi–Laczkó 1992)? Logikusan azt várhatnánk, hogy csak a külső olvasat marad meg, de ehelyett azt figyelhetjük meg, hogy a kétértelműség a birtokos „megszökését” követően is fennmarad (2b-b'). Erről úgy adhatunk számat az Alberti (2004) által javasolt maradványmozgatásos technikával, amelyet számos további magyar szintaktikai jelenségre sikeresen alkalmaztunk (Alberti–Farkas megj. előtt; 2017a), hogy mindkét mondat esetében – függetlenül attól, hogy a jegyperkolációs *intermezzo* bekövetkezik-e – a tárgyi DP úgy emelkedik preverbális operátorpozícióba, jelesül kvantorba (2b), illetve kontrasztív topikba (2b'), hogy jobb szélét kivetí magából (azaz az *elküldését* komponenst; ld. Alberti–Farkas (2017b), illetve a jobb perifériáról általában ld. Alberti–Farkas–Szabó (2015)).⁴ Ami a lényeg: a maradványmozgatás ezek szerint semmiféle pragmaszemantikai hatással nem jár, legalábbis ami a vonzathatóköri viszonyrendszert illeti.

2.2. Kontrasztívtopikalizált propozíciószerű szerkezetek kettéválása

Az a javaslatunk, hogy a (3a)-ban megismételt fenti (1c') mondatból (mint Gyuris-féle „jól formált megfelelőből”, azaz bázisváltozatból) ugyanilyen maradványmozgatással hozzuk létre a (3b) néven újraközölt (1b)-t a propozíciós értékű [*MINDen regényt el*]

morfológiailag egy főnévi szerkezetbe mélyen beágyazott elemhez kapcsolódik, addig a MIND-jegy pragmaszemantikai kontribúciója olyan, mintha az adott főnévi szerkezet fejéhez tartozna. A (2a) külső olvasatban tehát a mátrixige tárgya számít a mátrixige mondat szintű információszerkezetében kvantornak, míg a (2a') belső olvasatban ugyanennek a tárgynak a hangtanilag megjelölt kontrasztívtopik-pozíciója egyértelművé teszi, hogy a kvantor státusz az adott tárgyi kifejezés összetett belső szerkezetében lévő birtokoshoz tartozik. Mi ezek után a (2a) külső olvasatban e birtokos belső információszerkezeti funkciója? Már nem szolgál kvantorként a befogadó főnévi szerkezeten belül a tárgyalt jegyfelszívárgás miatt, de mivel a fej előtti „előtérbe állítottsága” megmarad a deverbális nominális szerkezeten belül, a főnévi fej (nem kontrasztív) topikjának tekinthetjük.

⁴ Mint az egyik névtelen bíráló rámutat, a *jobb szél* kifejezés különösen hat olyankor, amikor egy szintagma közel felét vagy pláne nagyobb felét kitevő hanganyagra utalunk ilyen módon. Tisztázzuk ezért, hogy egy szintagma lexikális fejéhez vagy bármelyik benne szereplő magasabb szintű funkcionális fejhez képest az adott fejhez (jobb oldali) komplementumként kapcsolódó szintagmarészletet említjük majd *jobb szél/periféria* gyanánt (méretétől függetlenül), amennyiben az ebben a megfogalmazásban rejlő alulspecifikáltság nem okoz félreértést. A (2b-b') mondatok esetében például az [az elküldését] egy DP-t alkotó szintaktikai egység, amely a birtokost a specifikálójába befogadó Q_NP funkcionális projekció Farkas, Szabó és Alberti tanulmányában Q_N jelölésű fejéhez képest tekintendő „jobb szélnek”, azaz a Q_N fejhez komplementumként kapcsolódó mondatszakasznak (Farkas–Szabó–Alberti 2017). Megjegyezzük, hogy akkor is egyetlen DP összetevő kivetéséről volna szó, hogyha ez a DP maga is (az N fejhez képest) hosszú jobb perifériával bírna: pl. [az elküldését a mostanában egyre több munkát elnyerő, bár még így sem kifejezetten nyereséges cégünktől]. Nem kell tehát egy súlyosabb „kivetni való” periféria esetében arra gondolni, hogy (feltétlenül) több extrakciós lépés homályos kombinációjáról van szó. És hogy mi a célpontja és a kiváltója ezeknek az evakuáló mozgatóknak, arra a 2.5. pontban adunk választ.

összetevőt kontrasztívtopikalizálva (a fókusz fölött), miután extraktáljuk az [e/] „jobb szél”.⁵ És ezzel oly módon oldjuk meg az IHR-t, hogy egyszerűen okafogyottá válik a probléma egyszer s mindenkorra, hiszen a (3a)-beli KEVÉS > MIND hatóköri sorrend a maradványmozgatás nem változtat (3b).

Ezen a ponton elkerülhetetlen, hogy egy bekezdésben meggyőzzük a szintaktikai érdeklődésű olvasókat mindennek lehetőségéről. Kiindulópontunk May (1985) általánosan elfogadott koncepciója a szintaktikai szerkezetek és a hatókör-szemantika kapcsolatáról: ahhoz, hogy X-nek hatóköre legyen Y felett, X-nek k-vezérelnie kell Y-t (ily viszonyban van a fej és a specifikálója a komplementumával, beleértve az utóbbi mondatrész minden belső egységét). Elemzésünk szempontjából az a döntő, hogy a szóban forgó mondat élén álló NP/DP/kvantált kifejezés be van ágyazva egy nagyobb, propozíciónak megfelelő konstituensbe, ahonnan nem k-vezérel a fókusz, mint azt a (3b') címkes szintaktikai reprezentáció szemlélteti (NB: a szürke tartományban a [minden regényt] kvantorkifejezés még a [kevés diák] operátorkifejezés nyomát sem vezérli). Megjegyzendő, hogy a k-vezérlésnek azt az erendő definícióját vesszük itt alapul, miszerint egy csomópont a szintaktikai fában a testvércsomópontokat és az azok által dominált csomópontokat k-vezérel.⁶

- (3) a. [?]\KEvés diák olvasott [\MINden regényt el] KEVÉS > MIND
 a'. \KEvés diák olvasott el minden regényt. KEVÉS > MIND / [?]MIND > KEVÉS
 b. /MINden regényt \KEvés diák olvasott el. CTop > KEVÉS > MIND
 b'. 'Ami a szorgalomnak azt a fokát illeti, hogy valaki minden regényt elolvas, nos, kevés diák tette meg azt, hogy minden regényt elolvasott.'
 b''. [CTopP [Propozíció [DP /MINden regényt] ...] CTop [KEvés diák olvasott el]]

A következő pontokban vegyünk szemügyre néhány elvarratlan szálát!

⁵ A [MINden regényt el] összetevőből ugyebár azért hiányzik az igető, mert az a (legnagyobb hatókörű azonosító-kirekesztő karakterű) fókuszált kifejezést, jelen esetben a kevés diák főnévi kifejezést, közvetlenül kell, hogy kövesse (ld. pl. É. Kiss (1992; 2002), különböző szintaktikai elemzésekkel). Itt jelezzük, hogy e tanulmányban sötét háttérrel jelöljük meg azokat a propozíciószerű összetevőket, amelyekről azt állítjuk, hogy maradványmozgatás célpontjává válnak – a szóban forgó mozgás előtt és után egyaránt.

⁶ Megközelítésünkben a kontrasztív topik hangzó anyaga mindig a propozíciónak megfelelő összetevő legfelső specifikálója. Ezzel kapcsolatban az egyik névtelen bírálónk megjegyzi, hogy meg szokták engedni a k-vezérlés olyan általánosítását (pl. Kayne 1994), miszerint nemcsak egy specifikáló k-vezérel a fejet és a komplementumot, hanem a specifikáló specifikálója is, „ki-k-vezérelve” ily módon az őt tartalmazó összetevőből (mely elképzelés rokonságban áll a 3. lábjegyzetben tárgyalt jegyfelszivárgással). Ezzel a stipulációval elvesztenénk az IHR magyarázatát, hiszen a specifikáló specifikálójában álló kvantorkifejezés mégis k-vezérelné a fókusz. Ragaszkodunk tehát a k-vezérlés megszorítottabb változatához; ami mellett az is szól, hogy a generatív elméletől idegen lenne az, hogy a szóban forgó „hangzó anyag” kétféle közvetlen k-vezérlőt is szolgáltatna a fókusz számára: egyfelől a fókusz valóban k-vezérel egy kontrasztív topik (a propozícióé), másfelől ugyanezt az összetevőt egy kvantorszerű k-vezérlőként is kellene értelmezni. A hatókörsemantika tehát inkonzisztens információt kapna a szintaxistól, ami akkor is meggátolná a kayne-i ki-k-vezérlést az adott esetben, ha amúgy nem foglalnánk állást a szintaktikai definíció szigorú megszorítása mellett.

2.3. Egy megjegyzés a bázisváltozat(ok)ról

A (3a') szórendtípus az, amit Gyuris (2009) meg-megidéz mint potenciális bázisváltozatot (ahol az igekötő az igező szomszédságában áll), nem az igező és igekötő közé ékelődött vonzattal bíró (3a) szórendtípus. A kérdés „szintaktikai belügy”; mint majd pillanatokon belül kiderül, mindkét változat tekinthető a releváns hatóköri sorrend hordozójának, és ily módon bázisváltozatnak. Grohmann (2003) elegánsan letisztult háromtartományos mondatszerkezet-elméletének⁷ terminológiáját használva a következőképpen tehetünk rendet a (3a-a') mögött álló három (!) változat között. A kissé jelölt (3a) szórend az, ahol az operátorfunkcióval bíró két vonzat „nyíltan” meg is mutatja Ω tartománybeli pozícióját. A (3a') szórend esetében ez nem így van: a *mind*-kvantor nem az Ω -beli, hanem a Φ - vagy Θ -beli pozícióját mutatja meg „nyíltan”, az Ω tartományba már csak a „fedett” mozgási szakaszban jut el. Éppen ez utóbbi miatt nem is lehet eleve tudni, hogy a (3a') szórend háttérében melyik hatóköri sorrend van, amiből adódóan a (3a') kétértelmű. A (3b) típus bázisváltozatának tehát a (3a) egyetlen és a (3a') egyik hatóköri verzióját tekinthetjük.⁸

2.4. Miért kontrasztívtopikalizálunk propozíciószerű tartalmakat?

A másik elvarratlan szál az a kérdés képezi, hogy ha pragmaszemantikailag nem az ige tárgyi vonzataként szolgáló *minden regényt* főnévi kifejezés tekintendő a (3b) mondattípusban a (*kevés diák* kifejezést tartalmazó) információs szerkezet kontrasztív topikjának, hanem egy ezen hangalak által képviselt propozíciós tartalom – amit dőlt betűs szedéssel mutatunk be a (3b')-ben –, akkor mi a pragmaszemantikai kontribúciója e propozíciós tartalom kontrasztív topikalizációjának.

A választ maradéktalanul megkapjuk a Gyuris által (is) döntőnek talált jelentéselemben (Gyuris 2009: 59–70): a kontrasztív topik azt jelzi, hogy a megemlített szereplőn kívül annak bizonyos alternatívái is „szóban forgó téma” gyanánt ott

⁷ Grohmann (2003) univerzális korlátot állít fel arra nézve, hogy egy összetevő egy tagmondat szintaktikai szerkezetén belül hány nyommal/kópiával képviseltetik (amennyiben hangzó alakot csak egyszeresen nyer): legfeljebb háromszor, és nem „túl lokálisan”, azaz csak eltérő mondatrészeken jelenhetnek meg az ugyanazon összetevőhöz tartozó képviselők. Ez azért vonzó hipotézis, mert a transzformációs generatív szintaktikai iskolát jogosan éri az a kritika, hogy bizonyos jelenségek magyarázatában korlátlanul és motiválatlanul „burjánzanak” a nyomok/kópiák. Ennek értelmében egy operátorszereppel rendelkező vonzatnak a tagmondata alsóbb szintaktikai szakaszában egy Θ tematikus és egy Φ (morfológiai relációkért felelős) tartományban kell nyommal/kópiával kereken egyszer-e egyszer képviselnie magát, az operátorszerepe miatti Ω tartománybeli képviseletén kívül. A képviselet nem feltétlenül jelenti az adott pozíció nyílt szintaktikai mozgás révén való elfoglalását. A nyelvek között éppen az a paraméteres különbség, hogy adott nyelvben melyik operátortípus a három pozíció közül melyiket milyen elfogadhatósággal „mutatja meg” a hallható szórendben. A magyarban például a fókuszált kifejezésnek (alapesetben, de ld. Surányi és Turi 2017) az Ω tartományban kell kiolvasódnia, míg a *mind*-kvantor többféleképpen is kiolvasható.

⁸ Az már végképp „szintaktikai belügy”, hogy a megtárgyalt háromféle Grohmann-struktúra miért éppen a megfigyelhető elfogadhatóságú mondatváltozatokban ölt testet. A hatóköri hierarchiát egyértelműen megmutató (3a) jelölt elfogadhatóságát az igező és az igekötő eltávolodásának – mint lexikai-szemantikai feldolgozási nehézségnek – tulajdoníthatjuk, és/vagy esetleg a túl „pattogós” prozódiaának.

vannak a társalgás résztvevőinek a tudatában.⁹ Ezt szemléltethetjük egy olyan dialógussal, amelynek első fordulójában valaki a *Hallom, hogy a legtöbb diák \MINden regényt elolvasott* mondattal nyilatkozik meg, társa pedig úgy válaszol, hogy a *Sajnos én nem látom ilyen rózsásnak a helyzetet...* mondattal vezeti be a figyelmünk előterében álló (3b) mondatot (... /MINden regényt \KEvés diák olvasott el). A társalgás tehát arról folyik, hogy mennyire jeleskednek a diákok a számukra elolvasandónak kijelölt regények elolvasásában. Alternatívát proposíciók, pontosabban valamely argumentumhelyen specifikálatlan (tulajdonság típusú) proposíciók jelentenek egymásnak: [x minden könyvet elolvasott], [x csak két könyvet olvasott el], [x legfeljebb három könyvet olvasott el], és így tovább.

A proposíciószerű alternatívák közös elemeire felfigyelve azt mondhatjuk, hogy a pragmaszemantikai kontribúció vonatkozásában lényegében Alberti és Medve (2000) megközelítésének az átfogalmazását kínáljuk e tanulmányban (ld. Gyuris 2009: 112–113). Ott ugyanis az az alapötlet, hogy a kontrasztív topik mágikus ereje abban áll, hogy az értelmezés során egy halmaz *elemei* helyett a *részhalmazai* lépnek be bizonyos szemantikai műveletekbe. Az iménti példából a közös elemeket kiküszöbölve éppen részhalmazokat kapunk: *minden könyv* (a teljes releváns könyvvállomány), *két könyv* (a két könyvet tartalmazó részhalmazok), *legfeljebb három könyv* (a legfeljebb három könyvet tartalmazó részhalmazok). Megjegyzendő, hogy jelen tanulmány nívója a problémakezelés szintaktikai vetületében lelhető fel: Alberti és Medve az inverzhatókori rejtélyre csak azt tudta mondani, hogy nem MIND > KEVÉS a hatóköri reláció a (3b) típusban, hanem MIND* > KEVÉS (a csillagot valamiféle hatványhalmazképző műveletként értelmezve); de ebből a kívánatos KEVÉS > MIND hatóköri reláció még nem áll elő. Amint azonban fent a (3b) pontban mutatja a relációs képlet (CTOP > KEVÉS > MIND), a jelen megoldás explicit módon kínálja az egyenes hatókört kifejező KEVÉS > MIND hatóköri relációt.

Mint ahogy arra Gyuris (2009: 84) rámutat, a kontrasztív topik pragmaszemantikai kontribúciója nem merül ki abban a büiringi jelentéselemben, hogy „szóban forgó témát” hozunk fel, hanem itt egy (az ő (65c) pontjában formálisan megfogalmazott) alternatívafüggvény is érdemi szerepet játszik. Ennek szerepe abban áll, hogy kimondhassuk: a kontrasztívtopikalizált szereplő „szóban forgó” alternatíváira a kontrasztív topik hatókörében álló fókusz kifejezésben megfogalmazott tényállás valódi alternatívái kell, hogy teljesüljenek. A (3b) esetében például fennáll az alternatíva, hogy [legalább három regényt] (ami alternatívája a *minden regény*-nek) [minden diák elolvasott] (ami alternatívája a *kevés diák általi elolvasásnak*).

A (4) példasorban bemutatunk egy olyan esetet (némi módosítva egy Gyuris-példát a 86. oldalról), amikor az alternatívafüggvény segítségével számot lehet adni egy kontrasztív topikos konstrukció rosszul formáltságáról.

- (4) a. */MINden regényt \MINden diák elolvasott. *CTOP > MIND_{diák} > MIND_{regény}
 a'. Minden diák \MINden regényt elolvasott. MIND_{diák} > MIND_{regény}
 b. Minden regényt \MINden diák elolvasott. MIND_{regény} > MIND_{diák}
 b'. Minden diák elolvasott minden regényt.
 MIND_{diák} > MIND_{regény} / MIND_{regény} > MIND_{diák}

⁹ Gyuris (2009: 84) elsősorban Büiring munkásságára támaszkodva (pl. Büiring 1997; 2003) dolgozza ki a definícióját a kontrasztív topik pragmaszemantikai kontribúciójára vonatkozóan.

A (4a) mondat rosszul formált a megadott emelkedő-eső intonációs mintázattal; miközben potenciális bázisváltozata – a hatókörét nyíltan nem mutató tárggyal (4b') – éppúgy kifogástalan, mint nyílt hatókört felvevő tárggyal (4a'), valamint a szórendi homonimája nem kontrasztív topikos prozódiaival ejtve (4b).

A pontos magyarázat azon alapul, hogy a [minden regényt elolvasott] propozíciószerű kifejezést (ami a (4b') bázisváltozathoz előállítható (4a') változatban előáll) hiába tudnánk – kivéve belőle a „jobb szélét” (az [elolvasott] aspektuális csoportot) – a mondat élére vinni kontrasztív topik funkciójába helyezve (4a), e funkció pragmaszemantikai követelményeinek az nem fog megfelelni. Az összes regény elolvasásának tényállása ugyanis bármely szűkebb diákalmazra is igaz lesz, hamár egyszer igaz minden diákra (vö. (3b)).

2.5. Mit tanulhatunk az indiánoktól?

Visszatérve a jól formált (3b) kontrasztív topikos típusra, javaslatot teszünk annak magyarázatára, hogy miért él a nyelv az alulspecifikált propozíciók maradványmozgatás segítségével való kontrasztív topikalizálásának meglehetősen szövevényes eljárásával, amelynek révén ráadásul a hatókör-láthatóságnak a magyart alapvetően átható alapelve (É. Kiss 2002: 25) – ha csak látszólag is, de – megsérül. A hallgató kommunikációs érdekeit tekintve ez vajon nem katasztrofálisan rossz stratégia, aminek illene kivesznie a nyelvből?!

A javaslat azon a megfigyelésen alapul, hogy a (3b) típus alternatíváiként szóba jövő (3a') bázisváltozat nem egyértelmű hatókör-kijelölési szempontból (mint az idevágó lábjegyzetben megjegyeztük, a szintakták úgy fogalmaznának: csak a „fedett” derivációs szakaszban veszi fel az egyik operátor a hatókörét), a hatókörileg egyértelműsített (3a) változat pedig diszpreferált. Ez utóbbinak akár hangtani, akár lexikai-szemantikai, akár bármilyen más oka van, végső soron az ezzel az optimális sorrenddel való szembenállás rejlik a diszpreferált státusz mögött: [Topikféle > Topikféle > ... > Topikféle > Kvantorféle > Kvantorféle > ... Kvantorféle > Fókuszféle > ...] (pl. É. Kiss 1992; ld. még Alberti–Medve 2000). Az, hogy a (3b) változat szórendje azt a hamis benyomást kelti, hogy megfelel az optimális operátor-sorrendnek a kvantorféle kifejezésnek a fókuszféle kifejezés elé való behelyezésével, a „hamis benyomás” ellenére működhet a nyelv hasznos stratégiájaként adott jelentések kifejezésére, az algonkin amerikai indián nyelvcsaládban tapasztalható inverz igeragozás mintájára (5a–a')

(5)	sauk-fox	
	a. Ne-waapam-aa-wa.	a'. Ne-waapam-ek-wa.
	1SG-lát-DIR-3SG	1SG-lát-INV-3SG
	'Én látom őt.'	'Ő lát engem.'
	luo	
	b. A-chwad-i.	b'. I-chwad-a.
	1SG-üt-2SG	2SG-üt-1SG
	'Én megüttem téged.'	'Te megütsz engem.'

Az (5a–a') sauk-fox példapárban az igeragozás megmutatja az alany és a tárgy személyét és számát, amire egy ige-előtti és egy ige-mögötti morfémapozíció áll rendelkezésre. E két pozíció azonban nem úgy osztódik ki, hogy az egyik lenne az

alanyi egyeztetés morféma-jáé (mondjuk az igető előtti), a másik meg a tárgyié (az igető mögötti), ahogyan az például a kenyai luóban van (5b–b'). A sauk-foxban az E/1-re utaló morféma mindenképpen megelőzi az E/3-re utalót, függetlenül a grammatikai funkciók társításától (5a–a'). Van viszont egy morféma, amelyik elárulja, hogy „direkt” módon társulnak-e a grammatikai funkciók az egyeztetőmorféma-khoz, vagyis az igető előttihez társul-e az alanyi szerep (5a), vagy pedig „inverz” módon, ilyenkor az igető előtti morféma a tárgyra utal (5a').

Ennek fényében a jellegzetes kontrasztívtopik-prozódia-t felfoghatjuk az „inverz hatókörkiosztás” jelölésének. Megtartjuk az optimális [Kvantorféle > Fókuszféle] szórendi sorrendet, de vokálisan jelezzük, hogy az adott esetben ez éppen ellentétes a hatóköri sorrendjünkkel. A hallgató kommunikációs érdekeit kifejezetten jól szolgáljuk azzal, hogy nyomatékosan felhívjuk a figyelmét arra, hogy szokatlan hatóköri sorrenddel szembesül.

2.6. Mit tanulhatunk Münchhausen bárótól?

Ebben a pontban azt a szintaktikai kérdést fogjuk megvitatni (a kifejezetten szintaktikai érdeklődésű olvasók kedvéért), hogy van-e alternatívája a propozíciószerű kifejezés éppen maradványmozgatás révén való kontrasztívtopikalizálásán alapuló megközelítésének.

Mindenekelőtt azonban megjegyezzük, hogy mind az IHR itt tárgyalt megoldási kísérletében, mind a 3. szakaszban felvázolt elemzéseinkben Koopman és Szabolcsi (1998) maradványmozgatásos szintaktikai eszköztárát alkalmazzuk, ami alapját képezte számos magyar generatív elemzésnek (É. Kiss–Riemsdijk 2004). Úgy gondoljuk tehát, hogy (elméletfüggetlen) alapgondolataink tálalásának ideális módja, ha egyelőre ezt a szintaktikai eszköztárát használjuk. Kétségtelenül létezik azonban egy eltérő megközelítés pontosan ugyanezen alapgondolatok formába öntésére, ami preferálandó alternatívaként merül fel mindazok számára, akik elfogadják a *multiple Spell-Out* (pl. Uriagereka 1999) és az erre alapítható *partial Spell-Out* technikáját; ez utóbbit a magyar nyelvre először Surányi (2009) alkalmazta (olyan „szétszakadó” határozói szerkezetekre, mint a [*hózzá a vezetőkhöz*] – ami ugye kézenfekvően eredendően egy összetevő – a *Hozzáértem a vezetőkhöz* mondatban). Arról van szó, hogy a szintaktikai szerkezetben egy összetevő kiolvasásáról ne feltétlenül úgy gondolkodjunk, hogy az csak egyetlen pozícióban kap hangalakot a többi pozíciójában a PF számára csupán „néma nyomként/kópiaként” rejtőzködve. Hanem engedtessek meg a több pozícióban való kiolvasás lehetősége is, ami viszont (redundancia-elkerülő) gazdaságossági megfontolásokból adódóan nyilvánvalóan egy-egy pozícióban csak részleges lehet.

Az IHR ilyen jellegű megközelítésében a propozíciónak megfelelő kiterjesztett igei projekciót úgy vesszük kontrasztív topikba, hogy abból *nem* volt evakuáló kimozgatás, benne van a jobb széle is. Vagyis sima propozíciómozgatás van, nem a propozíció maradványmozgatása. A felső kópiában csak a bal szélét ejtjük ki (egy fejet és a balra ágazó specifikálóját), az alsó kópiában pedig csak a jobb szélét (az adott fejhez tartozó komplementumzónát). Ez a megközelítés annyiban egyszerűbb a maradványmozgatásosnál, hogy az evakuáló kimozgatás nélkül oldja meg az alapötletünket, miszerint a kontrasztív topiknak tűnő NP/DP mélyen be van ágyazva egy nagyobb (propozíciószerű) frázisba, ami a tényleges Spec,KT_{op} pozíciót

foglalja el. És még egy előnyt kínál: nem kell azt a nehéz kérdést megválaszolni, hogy milyen szintaktikai pozícióba kerül a mozgó maradványról levált, kivetett „jobb szél”.

A szintaktikai érdeklődésű olvasóknak figyelmébe ajánljuk e tanulmány „szintaktikai komplementerét” (Farkas–Alberti 2017), amelyben cizelláljuk egy partial Spell-Out alapú elemzését az IHR-t mutató magyar mondatfajtákhoz.

A szakaszt azzal a gondolattal zárjuk, hogy akár a maradványmozgató technikát, akár a részleges kiolvasás technikáját alkalmazzuk szintaktikai elemzési keretként, a propozíciós szintet érintő kontrasztívtopikalizálás Münchhausen báró azon esetére emlékeztethet minket, amikor saját hajánál fogva kihúzta magát a mocsárból: a propozíció szinte önmaga számára hoz létre egy onnan önmagát vezérlő mondatéle pozíciót. Mint az egyik névtelen bíráló rámutatott, a hasonlatot Fanselow (2004) a *verb second* jelenség egyfajta szintaktikai magyarázata során már „lefoglalta”; azért említjük meg mégis, mert úgy gondoljuk, hogy végső soron egy általános Münchhausen-jelenségkör aleseteiről van szó. A kérdés alaposabb tárgyalása már végképp túlnő e tanulmány keretein.

3. Mozgó maradványok a magyarban

3.1. Az igekötő mint az aspektualizáló vonzat maradványa

Mint már céloztunk rá, az az elképzelés, hogy a magyarban bizonyos (nehezen magyarázható) szórendi helyzetek oly módon jönnek létre, hogy egy propozíciószerű (nem személyre vagy tárgyra utaló) összetevő úgy foglal el – *maradványmozgatóval* – egy bizonyos szintaktikai pozíciót, hogy kiveti a mondat végére a szintaktikai fejtől jobbra eső „perifériáját” (Alberti–Farkas–Szabó 2015), már másfél évtizede foglalkoztat minket (Alberti 2004), és újabb és újabb sajátos szórendi helyzetek magyarázatára találjuk alkalmasnak (Alberti–Farkas megj. előtt; 2017a). Bár ez egy pragmaszemantikai érdeklődésű olvasóknak szánt tanulmány, meggyőződésünk, hogy az IHR-re adott propozíciós maradványmozgatóval alapuló megoldásunk (2.2.) akkor hiteles, ha hasonló megoldások sorával tudjuk igazolni, hogy (legalábbis a magyarban) ez a szintaktikai művelet típus alapvető szórend-alakító stratégiaként működik. Ezért idézzük fel az alapötleinket három problémakörben, amelyek közül az első az igekötő komplex szórendi viselkedése lesz (6).

Nem lenne indokolt a jelen tanulmányban túlságosan részletezni a szórendi lehetőségeket. Ehelyett azt kell górcső alá vennünk, hogy milyen összetevők alkotórészévé válik az igekötő, és azok hogyan mozognak. Az ige nélküli (6a) felszólító forma mutatja meg az igekötő összetevő-alkotó alaptermészetét: szintaktikai fejként egy ragozott főnévi csoporttal adverbialis csoportot alkot. Alberti (2004) amellett érvel, hogy célpontot kijelölő vonzatként ezt veszi maga mellé egy mozgásmódot kifejező ige, ami a szemléltetett *mászik* mellett lehet például *kúszik*, *ugrik* vagy *röppen* is, és a célponti szerepből adódóan „aspektualizáló” használja. Alberti (2004) szerint ugyanis az aspektus beállításáért mindig egy megfelelő vonzati csoportösszetevő a felelős, aminek az ige elé kell lépnie egy AspP szintaktikai héjba – ami azonban csak az Adv fejtől (a példában félkövérrel jelölve) jobbra nyúló hangtani állományának a kivetése, vagyis maradványmozgató árán (vagy az említésre került partial spell-out technika alkalmazásával) valósulhat meg (6a'). Egy főnévi igenév csoportjában (6b) ugyanígy maradványként van jelen az igekötő a főnévi igenévi fő előtt egy aspektualizáló szerepű adverbialis csoport képviselőjében.

- (6) a. **Fel** a fára!
 a'. **Felmászik** a fára.
 b. Butaság [**fel**mászni a fára].
 b'. **Fel** fog mászni a fára.
 c. Éppen [**mászott** fel a fára], amikor villámlott.
 c'. Butaság éppen [**mászni** fel a fára], amikor villámlik.
 c''. Éppen **mászni** fog fel a fára, amikor villámlik.

A (6b) azt is szemlélteti, hogy a zárójelek között elhelyezkedő főnévi igenévi összetevő feje ugyanúgy egy Asp aspektuális fej a szintaktikai hierarchia csúcán (benne a *fel* igeikötővel mint hanganyaggal), mint a finit (6a') szerkezetben. A (6b') szórend pedig ebből vezethető le, újra maradványmozgatással: a *fog* segédige is egy összetevőt kér az aspektuális héjba (ezt tenné az *akar* vagy a *tud* ige is), ami nyilván a vonzatként felfogható főnévi igenévi csoport (6b), amit a segédige előtti szórendi helyen annak feje a *fel*/hanganyaggal fog képviselni.¹⁰

A folyamatos aspektust úgy jelöljük a magyarban (Alberti 2004; Alberti–Farkas 2017a), hogy magát az igeötvet visszük az aspektuális héjba (6c). Egy főnévi igenév körül kibontakozó propozicionális egység esetében is így van ez (6c'). A főnévi igenévi tő lesz tehát az a fej (6c'), amelytől jobbra kivetendő a hanganyag, amennyiben egy segédige elé belép aspektualizáló szerepben az adott főnévi igenévi kifejezés (6c'').

Az „aspektualizáló vonzat” feltételezésével és annak megfelelő pozícióba való maradványmozgatásával tehát a kétféle aspektus sokféle szórendi verziójáról elegánsan számot lehet adni.

3.2. Maradványmozgatás a nyomatékosító *is*-konstrukcióban

Propozíciók közötti kapcsolatot fejez ki az *is* szócska a (7)-ben szemléltetett konstrukció típusban (Alberti–Farkas 2017a): arra utal vissza, hogy a megtörtént eseményt vágy, terv vagy jóslat említése előzte meg a diskurzusban. Az *is* által kiépített (kvantorjellegű) projekció specifikálójában a propozíciót leíró teljes összetevőnek ott kellene lennie, de csak a feje jelenhet meg hangtanilag, a „jobb szélét” ki kell vetni a mondat végére.

- (7) a. **Felmásznál** a fára?
 a'. **Fel** is másztam a fára!
 b. Éppen [**másznál** fel a fára], amikor villámlik?
 b'. Éppen **másztam** is fel a fára, amikor villámlott!
 c. **Este** másznál fel a fára?
 c'. **Este** is másztam fel a fára!

(6a') és (6c) kapcsán már megtárgyaltuk, hogy befejezett aspektuális beállításnál az igeikötő a propozíciós összetevő feje (7a), míg folyamatosnál az igeöt (7b). Ebből

¹⁰ Mint említettük, Alberti (2004) szerint (az aspektusképzéshez kapcsolódó valamiféle „szemantikai leképezés” miatt) az aspektus beállításáért mindig egy megfelelő vonzati csoport-összetevő a felelős: az igeikötő tehát a (7b') elemzésében nem mint Adv fej vagy mint egy adverbális csoport hangtani képviselője, hanem csakis mint az infinitívuszi vonzat hangtani képviselője mozoghat.

vezethetjük le a (7a'), illetve a (7b') szórendet: az igekötő, illetve az igető kerül be az *is* elé mint „hanganyag” a megfelelő proposíciók képviselőjében.

A (7c)-ben egy fókuszkonstrukciót mutatunk be, ahol az azonosító–kirekesztő jelentéstöbblettel felruházott *este* időhatározóhoz képest az igetővel kezdődő szósor képezi a jobb perifériát, ami kivetendő a (7c')-ben.

3.3. Maradványmozgatás a VP-fókusz konstrukcióban

Alberti és Farkas (megj. előtt) a Kenesei (1998: 233–240) által VP-fókusznak nevezett jelenségre összpontosít (ld. még Kenesei 2002). Az eddigiek szellemében kézenfekvő, hogy ha nem (ragozatlan vagy ragozott) főnévi szerkezetek fókuszálásáról van szó, hanem ennél komplexebb egységekről, akkor azok proposíciós méretűek/karakterűek kell, hogy legyenek.

- (8) a. Roppant érdeklődéssel figyelte, hogy...
 a'. nemcsak [a \TARTályokat töltik meg \BENZinnel],...
 a". hanem [a \KEREkeket is telefújják \LEvegővel],
 b. Péter nem [a \HAMletet olvasta \MARinak], hanem \SZaladgált.
 c. Péter nem [\ROSSZ fát tett a \TÚZre], hanem csak \Akadékoskodott.

A (8a–a'') egyetlen mondat Csukás István *Pompom* mesesorozatából az Óriástüdejű Levegőfújóról. Nemcsak *ezt* teszik – mondja a (8a') tagmondat –, hanem *azt* is – veti vele össze a (8a'') tagmondat. A két névmás proposíciószerű összetevőket helyettesít. A *nemcsak*-fókusz tartalommal ellátott proposíció nyelvi megvalósítását az igető (*töltik*) előtti pozícióba kell helyezni, persze csak képviselője, a fókuszált tárgy révén (8a'), az *is*-konstrukcióba helyezendő pedig az *is* szócska elé, szintén jobb perifériájának a kivetését követően (ld. (8a''), vö. (7c')), ezúttal egy fókuszált tárgy a „maradvány”). Megjegyzendő, hogy a mondatvégi fókuszhangsúly (8a'–a'') erős bizonyíték a forma oldalán, hogy több szereplőt érintő proposíciók fókuszálásáról van szó, ugyanis megszüntetve a mondatvégi fókuszhangsúlyt, egész más jelentést kapunk: [a tartályokon kívül mást is megtöltenek benzinnel], illetve [a kerekeken kívül mást is telefújniak levegővel].

Nyilván valamilyen proposíciót egy megfelelő operátorkonstrukcióban kifejező összetevővel állunk szemben a (8b)-ben, sőt az idiomatikus kifejezést tartalmazó (8c)-ben is, amelyek maradványmozgatással ráilleszkednek a *nem–hanem* szerkezethez szükséges fókuszkonstrukciót megtestesítő igetőre,¹¹ mögévetődött „jobb perifériákkal”. Az idiómát érintő VP-fókusz különösen erős bizonyíték arra, hogy jó nyomon járunk: egyébként a *rossz fát* idiómárészletet értelmezési lehetőség híján nem lehetne fókuszálni (hiszen nincs referenciája), csak az idiómával leírt teljes proposíció állhat szemben alternatív proposíciókkal.

¹¹ Tegyük teljesen explicitté, hogy míg a *fog* (3.1.) vagy az *is* (3.2.) legalább egy piciny szócska erejéig megmutatja azt a mátrix konstrukciót, amelynek specifikálójába egy proposíciós tartalmú, de csak maradványa révén képviselőt nyerő egység kerül, addig a mátrix fókuszkonstrukció tartópillére az igető, amely így távozik ugyan a proposíciót kifejező hanganyagból, de (általában) ugyanott bukkan fel a szósorban, mintha nem távozott volna.

4. Az IHR-ben érintett hatókörtípusok

4.1. Egy kétdimenziós operátormodell

A 2. szakaszban egy minimálisra szűkített példaállományon bemutattuk, hogy a Gyuris (2009) szerint (is) mindig létező bázisváltozathoz bizonyos propozíciószerű mondatkategóriák maradványmozgatása révén oly módon állíthatók elő az IHR-ben érintett mondatípusok, hogy az IHR egyszerűen okafogyottá válik, mert nem valósul meg szintaktikailag a jelentés szempontjából hamisnak nevezhető hatóköri reláció. Most jóval gazdagabb példaállományon tekintjük át megközelítésünk működését; megjegyezve, hogy ha Gyurisnak igaza van a bázisváltozatok léteben, akkor *elvileg* működni kell a propozíció-maradványmozgató eljárásunknak – tehát e szakaszban nem bizonyítani kell az alapítélet, csupán szemléltetni és számbavenni a megvalósulás gazdag változatosságát.

Mielőtt azonban rátérnénk a konkrét elemzésekre, szembe kell néznünk azzal a tisztázatlan helyzettel, hogy míg a kontrasztív topikokkal együtt járó emelkedő dallamot mindenképpen eső fókusz dallam követi – és Gyuris (2009: 39)-cel egyetértve ezt különféle alakokat öltő *fókusz* jelölőjének, vagy legalábbis predikatív funkciójú egység jelölőjének tartjuk –, addig a Gyuris által is alapul vett szintaktikai szakirodalom (pl. Szabolcsi 1997; Alberti–Medve 2000; É. Kiss 2002: 105–150) számos prototipikus esetben DistP-vel vagy QP-vel jelölt kvantorhéjakat és NegP-vel jelölt negációs héjat tüntetne fel az iménti értelemben vett fókusz szintaktikai elemzéseként, és nem FocP-t (vagy esetleg TopP-t). A megoldást abban látjuk, hogy – ebben az első közelítésben vázlatosan – explicitté tesszük az operátorzóna kétdimenziós karakterét, az imént idézett szakirodalom bizonyos fogalmaira támaszkodva.

Az egyik dimenzióban – többek között – az 1. táblázatban bemutatott négy alapvető operátorkaraktert vesszük számításba, amelyeket az adott operátorkaraktert hordozó szintaktikai csoport jelölésének és a diskurzusban ahhoz kapcsolódó releváns halmaznak (azaz „a szóba jövők/alternatívák halmazának”) a viszonya definiál. A „többek között” arra utal, hogy ilyen jellegű viszonyokat definiálnak az olyan determinánsok is, mint a *legalább öt* vagy a *több mint négy*.

	✓	¬
∃	<i>is</i> -kvantor / <i>nemcsak</i> -kifejezés 'Lali is leült.' / 'Nemcsak Lali ült le.'	kontrasztív topik '/LALI \LEült.'
∀	<i>mind</i> -kvantor 'Mindenki leült.'	azonosító-kirekesztő fókusz '\LALI ült le.'

1. táblázat

A négy alapvető releváns halmaz alapú operátor

A táblázatban látható logikai szimbólumok a releváns halmaz azon elemeire vonatkoznak, amelyek nincsenek benne a jelölésben; vagyis a meg nem nevezett alternatívákra. Az azonosító-kirekesztő fókuszhoz például az a jelentéshozadéka, hogy mindegyik (∀) alternatív szereplőre nézve hamis (¬) a fókusz hatókörében álló állítás. Az *is* és a *nemcsak* viszont azt jelzi, hogy a megnevezetlen szereplők között

is akad olyan (\exists), amelyre igaz az állítás (\checkmark).¹² A *mind*-kvantor azt fejezi ki, hogy a jelöllet maga a releváns halmaz, semmilyen megszorító információval nem szükséges „megnevezni” a jelölletbe tartozó elemeket.

A kontrasztív topik – ahogy a táblázat megmutatja – szisztematikusan illeszkedhet ebbe a rendszerbe, imígyen: az a hozadéka, hogy van olyan megnevezetlen, akire nézve hamis az állítás (Alberti–Farkas megj. előtt). Gyuris (2009: 84) alternatívafüggvénye ehhez hozzátesz cizellált részleteket, de nem látszik ellentétesnek vele. Megemlítendő, hogy Gyuris a nemzetközi szakirodalomból (pl. Büring 1997; 2003) – még az alternatívafüggvény nélkül – egy olyan gyengébb definíciót „épít fel”, amely „megengedi”, hogy a (9b) kérdésre valaki a (9a)-val válaszoljon anélkül, hogy bárkiről is tudna, aki nem ült le.

- (9) a. /LAli \LEült.
 b. Ki ült le a társaságból?
 b'. /LAli például \LEült. Erre pontosan emlékszem.
 b''. \Lali ült le.
 c. [x leült]
 c'. [x-ről biztosan tudom, hogy leült]

Felvetődik a kérdés, hogy működik-e egyáltalán ez a gyengébb kontrasztívtopik-fogalom a magyarban. A szerzők anyanyelvi intuícója legalább egy *például*-t megkövetelne a kérdés (9b) és a válasz (9b') közötti inkongruencia jelzésére (a kongruens válasz ugyanis fókuszkonstrukciót követel és – ezzel összhangban – kimerítő, ld. (9b'')). Megengedve azonban a (9b)-re a (9a) választ, e dialógus egyik kérdőjeles grammatikalitásáról úgy adhatunk számot, hogy a *létezik-x-alternatív-szereplő-akire-hamis* szabályt nem az eredeti (9c) paraméteres állításra vonatkoztatjuk, hanem – ettől válik jelöltté a dialógus – annak (9c')-ben közölt episztemikus kiterjesztésére.¹³

Az operátorrendszer másik dimenzióját topik–predikátum vonalnak nevezzük (némileg visszahozva Bródy (1991) szellemét), ahol a topik mögötti intuíció: „a

¹² Az *is* és a *nemcsak* szemantikai különbségét a táblázatbeli konkrét példán szemléltetjük. Az *Ili is* esetében előfeltevésként jelenik meg legalább egy megnevezetlen szereplő, akire igaz az állítás, és az az új információ, hogy *Ili*re szintén igaz. A *nemcsak Ili* esetében pont fordítva működik ez: *Ili*ről tudható korábról, hogy igaz rá az állítás, és az az újdonság, hogy legalább egy megnevezetlenre is igaz. Visszakanyarodva az azonosító–kirekesztő fókuszra, az említett pozitív és negatív kritériumok mint egyszer majd megszülető tökéletes jelentésposztulátumának valószínűsíthető elemei (kire/mire igaz az állítás, és kire/mire nem) szintén nem egyetlen statikus logikai formula egyenrangú elemei (ld. pl. Piñón 2017), hanem eltérő pragmatikai státuszú kritériumok, ami arra is magyarázatul szolgál, hogy miért nem támasztják alá a kísérletes eljárások a kimerítőség kritériumát (miszerint csakis a megnevezett(ek)re igaz az állítás, garantáltan egyetlen megnevezetlenre sem, ld. (Káldi–Babarczy–Bende-Farkas (2017), Tóth-Csatár (2017))).

¹³ Ezen a ponton szeretnénk eloszlatni azt az esetleges félreértést, hogy minden olyan esetben, amikor egy főnévi szerkezet magán hordozza a jellegzetes kontrasztívtopik-hangsúlymintázatot, azt állítanánk, hogy valamilyen propozíció képviselőjében teszi ezt, és az 1. ábrán bemutatott pragmaszemantikai kontribúciót a propozícióra kell vonatkoztatni. Ezt egyáltalán nem állítjuk. A (9a) mondat például (episztemikus emelés nélkül vagy azzal értve) olyan esetet mutat, amikor a főnévi szerkezetre közvetlenül vonatkozatható a megadott pragmaszemantikai kontribúció, és nem merül fel az inverz hatókör jelensége.

társalgás aktuális pillanatában már ismert, adott”, „amiről beszélünk”, „ahová horgonyozzuk az új információt”. Ez utóbbi pedig az, amelynek hordozója a predikatív zóna, ami a mondatbeli újnak szánt információt nyújtja a címzettek. Nyilván egy diskurzus világában ragadható meg a topik–predikátum vonal, ahol az olyan nyilvánvaló topikok, illetve fókuszok alapján, mint a (10a,c)-ben, illetve (11a)-ban dőlő betűvel szedett esetek, az adott tagmondatokban hasonló pozíciókra és intonációs mintázatra (Szeteli–Alberti 2017) hivatkozva (i) topiknak ítéelhetjük (10b)-ben az *is*-kvantort, (10d)-ben pedig a *mind*-kvantort, és (ii) predikatív szerepű egységnek ítéelhetjük (11b)-ben az *is*-kvantort, valamint (11c)-ben a *mind*-kvantort.¹⁴

- (10) a. Köszönöm érdeklődő kérdésedet! Úgy jellemezném a barátaimat, hogy *Anti* imádjja a teniszt, *Béci* szeret sakkozni és pingpongozni,...
- b. *Csaba is* szeret pingpongozni,...
- c. *Anti és Csaba* lelkes komolyzene-rajongó, *Béci és Csaba* gyakran sörözik,...
- d. és *mindhárom barátom* odavan Scarlett Johanssonért.
- (11) a. Azt gondolod, hogy csak *Béci* szeret pingpongozni, és csak *Anti* van oda Scarlett Johanssonért?...
- b. *\CSAba* is szeret pingpongozni,...
- c. és *\MINDhárom barátom* odavan Scarlettért.

Ugyanilyen alapon az ige polaritását beállító negációhoz képest (12a) – amit nem mernénk topiknak nevezni – a kérdésre válaszként megadott polarításban predikatív szerepű egységet kell látnunk (12b).

- (12) a. Képzeljétek! Tegnap a lányom *nem* volt iskolában.
- b. Hogy volt-e tegnap a lányom iskolában?
Tegnap a lányom *\NEM* volt iskolában.
- c. Tegnap a lányom *\VOLT* iskolában.

Az egyik dimenzióban topikként (Top) vagy predikatív szerepű egységként (Pred) szolgáló összetevő tehát a másik dimenzióban releváns halmaz alapú jellemzést kaphat, az alapesetekben az 1. táblázat alapján. (10)–(11)-ben be is mutattuk a javasolt jelöléseket. A negáció a (12b)-ben *falsum* fókuszaként nevezhető meg, amihez érdemes hozzávenni a (12c)-ben szemléltetett másik polarítás-predikátumot, a *verum*-fókuszot.

4.2. A Gyuris (2009) által szisztematikusan áttekintett adatok

Gyuris (2009) a könyve III.5. szakaszában vállalkozik az IHR-t produkáló mondat-típusok szisztematikusan áttekintésének a megkezdésére. Ebben a pontban e szakasz adatait elemezzük a maradványmozgatásos megközelítésünkben. A GY jelű számozás Gyuris (2009) eredeti példaszámaira utal.

¹⁴ Nem lehet célja e tanulmánynak a problémakör alaposabb körüljárása (a kérdéskör egy bizonyos aspektusáról ld. Szeteli–Alberti 2017). Gyuris (2009) könyvén és É. Kiss (1998; 2002) annak szintaktikai megalapozásaként szolgáló elméletén kívül Balogné Nagy (2014) és Szűcs (2017) értekezése hatott ránk a magyar topik–predikátum vonal alapkonceptiójának a kialakításakor, a háttérben pedig döntően Büiring (1997; 2003) diskurzus alapú megközelítése áll.

A (13)–(18) példasorokban (GY.III.59–64) változatlan kontrasztív topik mellett hatféle fókusz – a mi óvatosabb terminológiánk szerint hatféle predikatív szerepű egységet – mutat be. Gyuris szerint mind a hat mondat kétértelmű (ld. az (a)-mondatokat) – amit el tudunk fogadni, bár némelyik értelmezést nem könnyű előhívni. Az adott szakaszban az általa megadott hatókörrelációk arra utalnak, hogy Gyuris a kétértelműséget az egyenes (pl. (13b')) és az inverz hatókör (13b) egyidejű lehetőségéből származtatja. E tanulmány kontextusában nyilván az utóbbi, IHR-típus a releváns, ugyanakkor a teljes rendszer megértéséhez szükséges az alternatív jelentés(ek) feltárása is.

- (13) a. /ÖT fiú \MARit látogatta meg. (GY.III.59)
 a'. ?\MARit látogatta öt fiú meg.
 a". 'Ha már szóba jött, hogy öt fiú látogatott meg némelyeket, akkor meg kell jegyeznem, hogy ez pontosan a következő módon történt. ...'
 b. 'Marira igaz az, hogy öt fiú látogatta meg.' TOP_{∃-} > PRED_{V-} > PRED_{V-}
 b'. 'Van öt fiú, aki Marit látogatta meg.' TOP_{(∃-)} > PRED_{V-}}

Az IHR-olvasatban az alany azonosító–kirekesztő fókuszként szolgál („öt fiú, nem több, nem kevesebb”).¹⁵ Az *öt fiú* szósorhoz mint propozíciómaradványhoz hozzáértünk egy olyan „felvezetést”, amire a képletekben a TOP_{∃-} szimbólumssal történik utalás (13a"). A (tárgyi pozíciónál nem specifikált) propozíció teljes szóanyagáról azt állítja a maradványmozgatásos megközelítésünk, hogy az (a)-mondatokban háromfelé szakad. Bal perifériája a mondat élére kerül emelkedő dallamívvvel (sötét háttérrel jelezve), jobb perifériája kivetődik a mondat végére, illetve a *partial spell-out* alapú megközelítésben itt olvasódik ki (ezt szintén sötét háttér jelzi). Az igetőnek pedig (esetenként az igekötővel együtt) a kontrasztív topikkal együtt járó (ezúttal szintaktikai fókuszként felépítendő) predikátumkonstrukció szintaktikai kialakításában van szerepe: közvetlenül követnie kell a fókuszált összetevőt. Az (a')-példákban, ahol a hatókörviszonyokat nyíltan megmutató, amúgy kissé jelölt bázisváltozatokat közöljük, nagyjából egységében tudjuk bemutatni a propozíció bal és jobb perifériáját, de a fókuszkonstruáló szóelemek innen is kimaradnak, mivel a magyarban az azonosítófókusz-környezetet meg kell konstruálni a nyílt szintaxisban.

A (13b') pontban megadott egyenes hatókör számunkra egy olyan olvasatban hívható elő, amelyben az alany specifikus határozatlan értelmezést nyer, azaz az *öt fiú* egy már szóban forgó (fiú-) halmazból kerül ki. Ha ez a hangsor megkapja a jellegzetes kontrasztívtopik-prozódiaát, akkor azzal a jelentéshozadékkal egészül ki, hogy „öt fiú így tett, míg mások másképpen”. Eme olvasat mellett tehát az *öt fiú* saját főnévi szerkezeti jogán nyer kontrasztívtopik-funkciót, nem propozíciómaradványként.

- (14) a. /ÖT fiú \TÖBB mint három lányt látogatott meg. (GY.III.60)
 a'. ?\TÖBB mint három lányt látogatott öt fiú meg.
 b. 'Több mint három lányra igaz, hogy öt fiú látogatta meg.' TOP_{∃-} > PRED_↑ > PRED_{V-}
 b'. 'Van öt fiú, aki több mint három lányt látogatott meg.' TOP_{(∃-)} > PRED_↑}

¹⁵ Egy nehezebben előhívható értelmezésben az *öt fiú* olyan azonosító–kirekesztő értelmezést kap, ami mondjuk *négy lánnyal* és *két bácsival* állítja szembe. Végső soron az [*öt fiú látogatta meg*] azonosító–kirekesztő értelmezésű szerkezet többértelműségéről van szó, ahol megfelelő hangsúlyozással még az {öt lány, öt bácsi, ...} halmaz elemei is jelenthetik az alternatívákat.

Az általános ismertetést kiegészítve a (14a) mondatípus elemzéséhez azt kívánjuk hozzáfűzni, hogy a *több mint n* determinánst (Gyuris (2009)-t követve) felfelé-monoton (*upward monotonic*) predikatív szerepű egységként ($PRED_{\uparrow}$) jelöljük meg.¹⁶ Megjegyzendő még, hogy a (b)-példákban a (16) példasorig elvileg mindenütt figyelembe veendő a (13a'') pontban megadott jelentéselem. Ami azt a kérdést illeti, hogy egyenes hatókör mellett (lásd a (14b')-t) kontrasztív és nem kontrasztív topikként is intonálható és értelmezhető az alany (az előbbi esetben az „öt fiú így tett, míg mások másképpen” jelentéselem kötelezően érvényesül, bár az utóbbi esetben is előhívja a pragmatikai minőségi maxima), e cikk szerzői úgy ítélik meg, hogy a Gyuris által „jövahagyott” kontrasztív változat nehezen hívható elő. Jövőbeni kutatási témaként szolgálhat tisztázni a kontrasztívtopik-funkció és a határozatlan specifikus értelmezés nyilvánvaló, de nehezen megragadható korrelációjának a kérdése.

- (15) a. /ÖT fiú \MINden lányt meglátogatott. (GY.III.61)
 a'. \MINden lányt meglátogatott öt fiú.
 b. *Minden lányra igaz, hogy öt fiú látogatta meg.' [(13b'') mellett]
 $TOP_{\exists-} > PRED_{V\checkmark} > PRED_{V-}$
 b'. 'Van öt fiú, aki minden lányt meglátogatott.' $TOP_{(\exists-)} > TOP_{V\checkmark}/PRED_{V\checkmark}$
 b''. 'Minden lányra igaz, hogy akadt (legalább) öt fiú, aki (igenis) meglátogatta...'
 $TOP_{\exists-} > TOP_{V\checkmark} > TOP_{(\exists-)} > PRED_{VERUM}$

Ami a (15a) mondatípust illeti, a 4.1. pont alapján úgy elemezhetjük a kombinációt, hogy a kontrasztív topikhoz társuló predikatív szerepet ezúttal a predikatív és topikszerepre egyaránt alkalmas *mind*-kvantor tölti be. A prozódia alapján dől el, hogy mi a kvantor szerepe a topik–predikátum vonalon (Szeteli–Alberti 2017), ugyanis a *mind*- és az *is*-kvantor semmiképpen nem bontja meg az igezőtő+igező egységet. Azt jósoljuk tehát, hogy az egyenes hatókörűnek vett alany a (15b') értelmezési típusban, ha topiknak tekintjük, topik és predikatív funkciójú tárggyal is társulhat, ha pedig kontrasztív topiknak, akkor csak predikatív funkciójával. A különbségek finomak, de anyanyelvi intuíciónkat kielégíti a jóslat.

Vehetjük-e az *öt fiú* szósort maradványmozgatásnak alávetett propozíciók egységnek (15b)? A 2.4.-ben kimondott alternatívakényszer – intuíciónknak megfelelően – kizárja a (15b)-ben kipróbált értelmezést, noha a (15a') szósor megfelelő intonáció mellett kaphat ilyen értelmezést. Ugyanis ha valami minden lányra igaz, akkor ki van zárva, hogy az általuk alkotott releváns halmaz más tagjaira valami más legyen igaz.

Egyik névtelen bírálónk a következő érdekes értelmezési lehetőségre hívta fel a figyelmünket, amit a következő kiegészítés tehet egyértelművé: „/Öt fiú azért (csak) \MINden lányt meglátogatott, sőt néhány lányt hat fiú is meglátogatta látogatásával”. A (15b'') pontban ezt az értelmezést vesszük górcső alá. Az *öt fiú* szósort a bal periferián kontrasztívan topicalizált propozíciómaradványnak felfogva maga az alany tekinthető a tárgyi kvantorkifejezés hatókörében állónak, összhangban a megadott értelmezéssel. De hogy kerüljük el az alternatívakényszer megsértését, ami a (15b) hatókörrelációt diszkvalifikálta?! Nos úgy, hogy ezúttal a tárgyi kvantorkifejezés

¹⁶ Mivel tárgyalásunk szempontjából Barwise és Cooper (1981) monotonitás-fogalomrendszere nem releváns, ezért nem fejtjük ki.

topikszerű, és nem predikatív, éppúgy, mint az alanyi kifejezés; predikatívnak az ige által létesített *verum* fókuszot tekintjük (4.1.). Kínálkozik tehát alternatíva, mivel nemcsak egy univerzális kvantorkifejezéshez kell alternatívát keresni: lányról lányra *néhány* fiú *megvalósította* a látogatást, *mások* viszont *nem*.

- (16) a. /ÖT fiú \NEM Marit látogatta meg. (GY.III.62)
 a'. ?\NEM Marit látogatta öt fiú meg.
 b. 'Maritól különböző személyre igaz az, hogy öt fiú látogatta meg.'
 $TOP_{\exists-} > PRED_{NEG} > PRED_{V-}$
 b'. 'Van öt fiú, aki Maritól különböző személyt látogatott meg.'
 $TOP_{(\exists-)} > PRED_{NEG}$

A negáció egy bővítménnyel társulva (16a) teljes általánosságában némileg homályos jelentéssel dúsitja a mondatot; van azonban egy olyan prozódiai megvalósítása ennek a „negatív fókusznak” (É. Kiss 1992), amelynek kontribúciója az, hogy a releváns halmazból éppen egy olyan személyre igaz az állítás, és csakis rá, aki a megnevezett Maritól különböző. Az iménti jelentés mellett a kontrasztív topik alternatívafüggvénye az IHR-változatban (16b) „más látogatói csoporthoz” éppen azt az alternatív fókusz-állítást kell, hogy társítsa, hogy ők viszont éppen Marit látogatták meg. Az egyenes hatókörű verzió esetében ismét az a kérdés, hogy meg tudjuk-e – vagy egyáltalán meg akarjuk-e – különböztetni a nagy hatókörű alany „sima” és kontrasztív topikszerepét

- (17) a. /ÖT fiú \NEM látogatta meg Marit. (GY.III.63)
 a'. *\NEM látogatta öt fiú meg Marit.
 a''. (?)\NEM látogatta meg Marit öt fiú.
 b. *'Nem igaz, hogy öt fiú látogatta meg Marit.'
 $TOP_{\exists-} > PRED_{FALSUM} > PRED_{V-}$
 b'. 'Van öt fiú, aki nem látogatta meg Marit.'
 $TOP_{(\exists-)} > PRED_{FALSUM}$
 b''. 'Nem igaz, hogy akadt (legalább) öt fiú, aki (igenis) meglátogatta Marit.'
 $TOP_{\exists-} > PRED_{FALSUM} > TOP_{(\exists-)} > PRED_{VERUM}$

A (17a) típusban a negáció a topik–predikátum vonalon predikatív szerepű egységként szolgál; ezt neveztük 4.1.-ben Gyurist követve *falsum* fókuszának. A nyíltan megmutatott hatókörök révén előálló szórenddel rendelkező bázisváltozat (17a') elfogadhatatlan benyomást kelt. Az a bázisváltozat, ahol az alany csak fedetten veszi fel a hatókörét a grohmanni Ω -tartományban, lényegesen elfogadhatóbb (17a''), a (17b)-ben felírt jelentést viszont nem hordozza. A (17a) változat tehát nem szolgálhat a (17b) hatókörrelációt mutató IHR-mondatként, bázisváltozat hiányában (hogy emögött mi van, azt nem tudjuk). Szolgálhat viszont egyenes hatókörű mondatként (17b'), illetve olyan mondatként, ahol az *öt fiú* egyfelől propozíciómaradvány, másfelől a topik funkció birtokosa (amihez a (17a'')) bázisváltozat tartozik). Ilyenkor *oly sok, mint öt fiú* értelmezést hordoz.

- (18) a. *ÖT* fiú \MEGlátogatta Marit. (GY.III.64)
 a'. \MEGlátogatta *öt* fiú Marit.
 b. *Igenis igaz, hogy öt fiú látogatta meg Marit.'
- $TOP_{\exists-} > PRED_{VERUM} > PRED_{V-}$
- b'. 'Van öt fiú, aki igenis meglátogatta Marit.' $TOP_{(\exists-)} > PRED_{VERUM}$
 b''. 'Igenis igaz, hogy akadt (legalább) öt fiú, aki meglátogatta Marit.'
- $TOP_{\exists-} > PRED_{VERUM} > TOP_{(\exists-)} > PRED_{VERUM}$

(18a) a *verum* fókuszszemlélteti (4.1.). A (17) elemzés elemeit átvéve így összegezhethetjük az értelmezési lehetőségeket: (i) a (18a) szósor társulhat egyenes hatókörű olvasattal (18b'), (ii) olyan IHR-olvasattal viszont nem társulhat – megfelelő értelmű bázisváltozat híján –, amelyben az *öt fiú* azonosító-kirekesztő fókuszszemlélteti szolgál, (iii) olyan IHR-olvasattal ellenben társulhat a (18b'') elemzés szerint, amelyben az *öt fiú* topikként szolgál („öt fiú azért csak meglátogatta”), hatókörében újabb *verum* fókusszal.

Ugorjunk előre Gyuris *verum* fókuszszemlélteti példamondataihoz!

- (19) a. *TÖBB mint öt fiú \MEGlátogatta Marit. (GY.III.70)
 a'. *MEGlátogatta TÖBB mint öt fiú Marit.
 a''. \MEGlátogatta Marit TÖBB mint öt fiú. (cf. Gy.III.113)
 b. 'Igenis igaz, hogy több mint öt fiú látogatta meg Marit.'
- $TOP_{\exists-} > PRED_{VERUM} > PRED_{\uparrow}$
- (20) a. *KEvesebb mint öt fiú \MEGlátogatta Marit. (GY.III.76)
 a'. *MEGlátogatta KEvesebb mint öt fiú Marit.
 a''. *MEGlátogatta Marit KEvesebb mint öt fiú. (cf. *Gy.III.112)
 b. 'Igenis igaz, hogy kevesebb mint öt fiú látogatta meg Marit.'
- $TOP_{\exists-} > PRED_{VERUM} > PRED_{\downarrow}$

Gyuris tehát rosszul formálnak ítéli a *verum* fókuszszemlélteti (19a) és (20a) típusokat, kontrasztívtopik-intonációval a bal periférián. A (20a) esetében rámutat, hogy a (fedett hatókörös) bázisváltozat is rosszul formált (20a''), amihez hozzátehetjük, hogy a nyílt hatókörös bázisváltozat is az (20a'). (20a) rosszul formáltságáról tehát számot adhatunk a Gyuris-féle (2009: 150) megszorítással: a jól formált IHR-mondattípusoknak kell, hogy legyen jól formált bázisváltozata. A (19a) rosszul formáltságáról a Gyuris szerint jól formált (19a'') bázisváltozat miatt nem tudunk ilyen egyszerűen számot adni. Javasunk egy erősebb megszorítást: többé-kevésbé (legalább a ??-es szinten) jól formálnak kell lennie a hatókör-megmutató bázisváltozatnak is. Ez a (19a) rosszul formáltsága miatt most számot ad a (19a) típus rosszul formáltságáról. Ez az erősebb kritérium plauzibilis a megközelítésünkben, hiszen a nyílt mozgatással előállított, egyértelmű hatókörviszonyokat mutató változathoz hozzuk létre propozíció-maradványmozgatással az IHR-mondattípusokat. A „nyílt bázisváltozat” végletes rosszul formáltsága annak a jele, hogy a nyelv egyszerűen nem alkalmas az adott hatókörreláció egyetlen információszerkezeten belüli kifejezésére. A *verum* és a *falsum* fókuszszemlélteti gondoljuk úgy, hogy csak nagyon korlátozottan vesz fel nagy hatókört bővítmenyi operátorhatókör-típusokhoz képest (a tényleges hatóköri viszonyrendszerben).

Lássuk hát a *falsum* fókuszra vonatkozó két további példát Gyuris tárgyalt szakaszából! A felfelé monoton operátor fölött tud hatókört venni (21a'), és így IHR-változatot is nyújt (21a); egy lefelé monoton operátor fölött viszont nem tud hatókört venni (22a'-a"), és így meg van magyarázva (a Gyuris-féle megszorítással), hogy a (22a) IHR-mondattípus miért rosszul formált.

- (21) a. /TÖBB mint öt fiú \NEM látogatta meg Marit. (GY.III.69)
 a'. [?]\NEM látogatta \TÖBB mint öt fiú meg Marit.
 b. 'Nem igaz, hogy több mint öt fiú látogatta meg Marit.'

TOP_{∃-} > PRED_{FALSUM} > PRED_↑

- (22) a. */KEvesebb mint öt fiú \NEM látogatta meg Marit. (GY.III.75)
 a'. *\NEM látogatta \KEvesebb mint öt fiú meg Marit.
 a". *\NEM látogatta meg Marit \KEvesebb mint öt fiú. (cf. *Gy.III.111)
 b. 'Nem igaz, hogy kevesebb mint öt fiú látogatta meg Marit.'

TOP_{∃-} > PRED_{FALSUM} > PRED_↓

Gyuris (2009) könyvének a III.5. szakaszában a fenti (13)–(18) hatost követően egy olyan hatost vizsgál, amelyben az *öt fiú* alanyi kifejezés helyett a (felfelé monoton) *több mint öt fiú* kifejezés áll (GY.III.65–70), amit csak predikatív szerepű egységként tudunk értelmezni (elfogadva Gyuris ítéleteit, miszerint e hatos „legfeljebb egyértelmű” mondatokat tartalmaz). Vagyis a *több mint öt fiú* főnévi szerkezet (specifikus topikként) nem értelmezhető. A szakasz végén pedig egy olyan hatost vizsgál, amelyben az *öt fiú* alanyi kifejezés helyett a (lefelé monoton) *kevesebb mint öt fiú* kifejezés áll (GY.III.71–76), amit szintén csak predikatív szerepű egységként tudunk értelmezni. A négy polaritásfókuszos esetet már megtárgyaltuk. A (13a) *több mint öt fiú*-s verzióját a (23) szemlélteti:

- (23) a. /TÖBB mint öt fiú \Marit látogatta meg. (GY.III.65)
 a'. [?]\Marit látogatta \TÖBB mint öt fiú meg.
 b. 'Marira igaz az, hogy több mint öt fiú látogatta meg.'

TOP_{∃-} > PRED_{V-} > PRED_↑

Érdeemesnek gondoljuk felidézni a jól formált (23a) IHR-mondattípus propozíció-maradványmozgatásos elemzését. Kiindulópontunk tehát a (23a') bázisváltozat, ami az (itt is) szintaktikaifókusz-támpilléreként szolgáló igetőtől eltekintve megmutatja azt a tárgyi helyen alulspecifikált propozíciót, ami aztán kontrasztívtopikalizálódik: [*több mint öt fiú látogatta meg x-ef*]. (23a) olyan társalgásban jól formált, ahol arról beszélgetnek, hogy vajon mely lányok voltak oly szerencsések, hogy több mint öt fiú látogatását élvezhették. A propozíció szóanyaga az IHR-verzióban háromfelé szakad. Bal perifériája a mondat élén áll, jellegzetes emelkedő dallammal, a ténylegessel ellentétes hatóköri reláció illúzióját keltve. Jobb perifériája egyetlen igekötőből áll, amely egy teljes aspektuális csoport maradványa. Ez utóbbiból az igető szintaktikaifókusz-konstruáló elemként szolgál, az igekötőt megelőző szórendi helyen, a tárgy pedig a fókuszált elem a mondatban.

A kétszer hat IHR-mondattípus közül (GY.III.65–76) ötöt tehát már megtárgyaltunk, a többi hét közül pedig kettő bizonyul rosszul formáltnak, a maradék öt pedig jól formált. Ez utóbbiak elemzésétől eltekintünk, mert nem adnak újdonságot az eddigiekhez képest. Lássuk viszont a két rosszul formált IHR-mondattípust (24)–(25)!

A (24a) típusról Gyurist követve azt mondhatjuk, hogy nincs igazán jól formált bázisváltozata (24a'). Érdeemes lenne persze hosszú távon még egy lépéssel mélyebbre hatolni a magyarázati láncolatban; amely szempontból nagyon érdekes, amire Gyuris rámutat: van egy hatóköri szempontból megegyező típus (24c), ami jól formált, a bázisváltozatával együtt (24c').

- (24) a. */TÖBB mint öt fiú \MINden lányt meglátogatott. (GY.III.67)
 a'. ?^MINden lányt meglátogatott \TÖBB mint öt fiú.
 b. 'Minden lányra igaz az, hogy több mint öt fiú látogatta meg.'

$$TOP_{\exists-} > PRED_{\forall} > PRED_{\uparrow}$$

 c. /LEGALább hat fiú \MINden lányt meglátogatott.
 c'. \MINden lányt meglátogatott \LEGALább hat fiú. (GY.III.95)
 d. 'Minden lányra igaz az, hogy legalább hat fiú látogatta meg.'

$$TOP_{\exists-} > TOP_{\forall} > TOP_{\uparrow} > PRED_{VERUM}$$

Azt állítjuk, hogy az alternatívafüggvénnyel van probléma, mégpedig azzal összefüggésben, hogy a topik-predikátum vonalon a *több mint öt fiú* (azonosító-kirekesztő) predikatív funkciót tölt be (vö. ??*Több mint öt fiú meglátogatott*), míg a *legalább hat fiú* topikszerűt (^(?)*Legalább hat fiú meglátogatott*), így a predikatív folytatás ismét a *verum* fókusz ((18b')). Ami *legalább hat fiúra* igaz minden lány esetében, az *legalább hét fiúra* már nem feltétlenül igaz. Ami viszont *több mint öt fiúra* igaz minden lány esetében, az *pontosan öt fiúra* vagy *kevesebb mint öt fiúra* is szükségszerűen igaz. Úgy sejtjük tehát, hogy látszólag azonos tartalmú kvantor-determinánsok (*több mint öt ~ legalább hat*) a társuló alternatívák tekintetében különböznek.

A (25a) mondat-típus rosszul formáltságáról is úgy ad számot Gyuris, hogy arra hivatkozik, hogy nincsen jól formált bázisváltozata (25a').

- (25) a. */KEvesebb mint öt fiú \MINden lányt meglátogatott. (GY.III.73)
 a'. *\MINden lányt meglátogatott \kevesebb mint öt fiú.
 b. 'Minden lányra igaz az, hogy kevesebb mint öt fiú látogatta meg.'

$$TOP_{\exists-} > PRED_{\forall} > PRED_{\downarrow}$$

Ez a magyarázattípus, mint már utaltunk rá, a mi megközelítésünkben még jogosultabb, mint a Gyuriséban, hiszen ténylegesen a bázisváltozatból hozzuk létre az IHR-változatot (a fedettből két lépésben, a nyíltból egyben).

4.3. Kollektív olvasatok

Mint Gyuris (2009) rámutat, a polaritásfókusz fel tud venni széles hatókört a lefelé monoton kvantorral szemben (26-27), amennyiben az előző pontban vizsgált eseteket ((22), (20)) oly módon módosítjuk, hogy az alanyi pozícióban kollektív olvasatot is figyelembe veszünk.

- (26) a. /KEvesebb mint öt fiú \NEM látogatta még meg Marit. (GY.III.82)
 a'. ?^NEM látogatta még \KEvesebb mint öt fiú meg Marit.
 a". ?^NEM látogatta még meg Marit \KEvesebb mint öt fiú.
 b. 'Nem igaz, hogy volt már olyan, hogy kevesebb mint öt fiú látogatta meg Marit.'
 (cf. (22))

$$TOP_{\exists-} > PRED_{FALSUM} > PRED_{EXIST} > PRED_{\downarrow}$$

- (27) a. /KEvesebb mint öt fiú \LÁtogatta már meg Marit. (GY.III.83)
 a'. \LÁtogatta már \KEvesebb mint öt fiú meg Marit.
 a''. \LÁtogatta meg már Marit \KEvesebb mint öt fiú.
 b. 'Volt már olyan, hogy kevesebb mint öt fiú látogatta meg Marit.' (cf. (20))
 $TOP_{\exists-} > PRED_{EXIST} > PRED_{\downarrow}$

A kollektív olvasat színre lépése mit sem változtat a propozíció-maradványmozgató megközelítésünkön, csak másképp működik az alternatívafüggvény. Az ötnél kevesebb fiúból álló látogatócsoportnak kiváló alternatívája lehet például egy pontosan öt fiúból álló látogatócsoport. Pragmaszemantikai szempontból érdekes még, hogy a kollektív olvasattal együtt a sztenderd É. Kiss-fejezetben (É. Kiss 1992) leírt egzisztenciális jelentésfaktor is megjelenik: [látogatta már meg x Marit].

4.4. *Mind*-kvantorok szűk hatókörrel, virtuálisan a mondat élén

A címben szereplő IHR-mondattípusok érdekes módon elszórva jelennek meg Gyuris (2009) könyvében, pedig természetesebben hangzanak, mint a 4.2. pontban tárgyalt típusok többsége.

Elemzési problémánk nincsen, nem is lehet a bázisváltozat jól formáltságának gyurisi tétele alapján. [Mindenki megérkezett] (szemben olyan alternatívákkal, mint például az, hogy csak a várt vendégek fele érkezett meg) – ez a propozíció vettetik alá maradványmozgatósnak (28a'). Az alany képviseli a propozíciót a mondat élén emelkedő dallammal (28), az igező a *falsum* fókusz tartópillére a magyarban a tanulmányban alapul vett felfogásban (4.1.), ezért csak az igező „szólal meg” a mondat végén, az aspektuális csoport képviselőjében.

- (28) a. /MINdenki sajnos \NEM érkezett meg. (GY.I.54a)
 a'. ?Sajnos \NEM érkezett \MINdenki meg.
 b. 'Sajnos nem igaz, hogy mindenki megérkezett.'
 $TOP_{\exists-} > PRED_{FALSUM} > PRED_{\downarrow}$

Mint a (29a) mutatja – eredetileg Alberti és Medve (2000) példája –, az azonosító-kirekesztő fókusz is (29a') vehet széles hatókört a predikatív szerepű *mind*-kvantor felett (29b). A kontrasztív topik szerepet elnyerő propozíció teljes hanganyaga ezúttal: [mindhárom fiúnak bemutatam x-et]. Ebből a részeshatározó „szólal meg” a mondat élén, az igező az azonosító-kirekesztő fókusz támpillére, az extraktált jobb periféria pedig egyetlen igező marad, ami ismét egy (kiürült) aspektuális csoportot képvisel (amelyből a fókuszált tárgyi bővítmény is távozott).¹⁷

- (29) a. /MINDhárom fiúnak \MArit mutattam be. (GY.II.32)
 a'. ?\MArit mutattam \MINDhárom fiúnak be.
 b. 'Mari az, akit mindhárom fiúnak bemutatam.'
 $TOP_{\exists-} > PRED_{\downarrow} > PRED_{\downarrow}$

¹⁷ Az egyik bírálónk felveti, hogy a kontrasztívtopik-prozódiaát viselő *mind*-kifejezés valamennyi tárgyal példánkban predikatív (vagy legalábbis ilyen elemzést kap), és nem topikyszerű a topik-predikatív vonalon, és megkérdezi, hogy lehet-e olyan eset, amikor a kontrasztív topik prozódiaát viselő *mind*-kifejezés topikyszerű. Azt állítjuk, hogy nem, mert a $PRED_{\downarrow}$ tartalmú propozíciónak jó alternatívája a valódi részalmazokra teljesülő állítás, ha viszont külön minden elemre kimondunk egy állítást (TOP_{\downarrow}), akkor nincs olyan elem, amelyre tudna az hamis lenni. Tehát az alternatívafüggvény jelenti a magyarázat alapját (Gyuris 2009).

4.5. Azonosító–kirekesztő operátorok egymás hatókörében

Az ilyen típusú IHR-mondatok maradtak még ki eddigi gyűjteményünkben a Gyuris-példák közül.

A (30a) példa annyiban különleges, hogy a maradványmozgatott propozíció ([csak rizst eszik x]) annyira csekély szóanyagú, hogy a mondat élére kerülő bal perifériája és a szintaktikaifókusz-támasztó igető mellett nem marad mondatvégre extraktálható jobb perifériája.

- (30) a. /CSAK rizst \János eszik. (GY.I.54d)
 a'. \János eszik \CSAK rizst.
 b. 'János az, aki csak rizst eszik.' $TOP_{\exists-} > PRED_{V-} > PRED_{V-}$

A (31a) bázisváltozatában viszont annál tartalmasabb a maradványmozgatott propozíció: [jól oldotta meg x a feladatot]. A társalgás nyilván arról folyik, hogy kik dicsekedhetnek jó megoldással, szemben a rossz megoldást benyújtókkal. A bal perifériát alkotó fókuszált határozószó és az igető mellett van mit kivetni a mondat végére mint az aspektuális csoport hangtani képviselőjét: a *meg a feladatot* szóorról van szó.

- (31) a. /JÓL \Kati oldotta meg a feladatot. (GY.I.65a)
 a'. [?]\Kati oldotta \JÓL meg a feladatot.
 a". ^(?)\Kati oldotta meg a feadatot \JÓL.
 b. 'Kati az, aki jól oldotta meg a feladatot.' $TOP_{\exists-} > PRED_{V-} > PRED_{V-}$

A (32a) IHR-mondattípus is bázisváltozatában ugyanúgy duplafókuszos, mint a (30)–(31) példatípusok, amennyiben azzal a szokásos feltételezéssel élünk, hogy a kérdőszó (alap esetben) egy azonosító–kirekesztő fókusz pozícióját kéri magának. A maradványmozgatott propozíció: [Peti csókolta meg x-et]. A megszokott módon háromfelé szakad a hanganyaga (bal perifériára – szintaktikaifókusz-támasztó igetőre – jobb perifériára).

- (32) a. /PETi \KIT csókolt meg? (GY.II.23)
 a'. [?]\KIT csókolt \PETi meg?
 a". ^(?)\KIT csókolt meg \PETi?
 b. 'Ki az, akít éppen Peti csókolt meg?' $TOP_{\exists-} > PRED_{?V-} > PRED_{V-}$

Némileg más példa zárja a sort, amelyben (33a) egy egzisztenciális jelentésfaktor játssza a szűk hatókörű operátor szerepét. A maradványmozgatott propozíció hanganyaga ismét oly csekély, hogy nehéz az egyszavas tárgyba belelátni egy sajátos operátorzónával bíró propozíciót: [látott biciklit az x]. Mivel az igető szintaktikai-fókusz-támasztó elem, a mondatélre jutó „bal periféria” ezáltal a csupasz főnévi elem, jobbra kivetendő „jobb periféria” pedig nem marad.

- (33) a. /Biciklit \SOK lány látott. (GY.I.76)
 a'. \SOK lány látott biciklit.
 b. 'Sok lányra igaz, hogy volt olyan, hogy látott biciklit.'
 $TOP_{\exists-} > PRED_{\uparrow} > PRED_{EXIST}$

4.6. Az *is*-kvantorok rejtélye

Gyuris (2009) nem eleméz olyan példákat, ahol az IHR-t kontrasztívtopikalizált *is*-kvantor idézné elő.

- (34) a. /^{??}([?]Még) MARit is \JULcsi látogatta meg.
 a'. \JULcsi látogatta \^{??}([?]még) MARit is meg.
 a". \JULcsi látogatta meg \^(?)(még) MARit is.
 b. 'Julcsi az, aki (még) Marit is meglátogatta.' TOP_{∃₁} > PRED_{v₁} > PRED_{∃_v}

A (34) példabokor azt szemlélteti, hogy elfogadható bázisváltozat mellett (34a") olyan IHR-típust kapunk (34a), amelynek esetében nem könnyű állást foglalni, hogy elfogadható szósort kapunk-e. Hajlunk arra, hogy a (34a) példát az elfogadhatóság alsó határán állónak minősítsük (és nem grammatikailag teljesen elutasítottnak), ez által besorolva az *is*-kvantor esetét azon esetek közé, ahol a hatóköri viszonyokat megmutató változat (34a') elég gyenge ugyan, de létezik jól elfogadható bázisváltozat (34a"), és hozzá szintén nem elfogadhatatlan IHR-típus kontrasztívtopikalizált propozíciómaradvánnyal (34a).

Az alacsony szintű elfogadhatóság magyarázatához talán az *is*-es és a *még* ... *is* konstrukció különbsége vezet el. Az utóbbi feltehetőleg azért elfogadhatóbb, mert a topik–predikátum vonalon egyértelműen megmutatja, hogy predikatív funkciójú elemről van szó (vö. 4.1.). Még két tényező, ami jövőbeli kutatást igényel: (i) valahogy olyan a kontrasztívtopikalizált propozíciómaradvány a (34a) példatípusban, mintha idéző prozódiaát viselne, (ii) homályos, hogy a [Marit is] kifejezéssel kijelölt halmaznak milyen alternatívái vannak.

5. Összefoglalás

Kiindulópontunk a *hatóköri elv*, miszerint a magyarban az ige előtti bővítmények hatóköri sorrendje megfelel a szórendnek; ami alól viszont mintha kivételt képezne a kontrasztív topik specifikálójában álló operátorkifejezés, amelynek mintha inverz hatóköre lenne a kontrasztív topikot kötelezően követő predikatív egységhez (4.1.) képest, a szórend ellenében.

Megoldási javaslatunk lényege, amit a 2. szakaszban meg is tárgyaltunk: csak „virtuálisan” áll a kontrasztív topik specifikálójában egy hatókörrel rendelkező bővítmény, ott ugyanis valójában egy propozíció jelenik meg, pontosabban hangtanilag csak a maradványa.¹⁸ Erőltetettnek is tűnhetne ez az elképzelés, ha a magyarban nem lenne számtalan nehezen magyarázható szórendi helyzet, amelyről oly módon adhatunk számot, hogy egy propozíciószerű összetevő úgy foglal el – *maradvány-mozgatással* – egy bizonyos szintaktikai pozíciót, hogy kiveti a mondat végére a szintaktikai fejtől jobbra eső perifériáját. Ilyen eseteket tárgyalt a 3. szakasz. A 4. szakaszban pedig módszeresen áttekintettük a Gyuris (2009) által számba vett és

¹⁸ Ismét emlékeztetjük az olvasót, hogy csak az IHR-t mutató mondat típusok magyarázatában folyamodunk a propozíció-kontrasztívtopikalizáció ötletéhez (amit maradványmozgatásos vagy *partial Spell-Out* technikát alkalmazó szintaktikai elemzéssel lehet megalapozni); ahol nem merül fel inverzhatókör-felvétel, ott nem zárjuk ki azt, hogy egy főnévi szerkezet „a maga jogán” álljon a kontrasztív topikban.

helyenként kimerítően rendszerezett IHR-mondattípusokat, alkalmat találva újra és újra, hogy a propozíció-maradványmozgató megközelítésünk részleteiben lakozó ördögöket elűzzük.

Megközelítésünk egyébként eredendően nem követelné meg, hogy részleteiben összevegyjük a kiindulópontnak tekintett 2009-es Gyuris-elmélettel, ugyanis még részlegesen sem ellentéte, hanem *kiegészítője* annak: a propozíció-maradványmozgató ötlet a hiányzó láncszem ama gyurisi megfigyelés magyarázatában, hogy miért társul minden jól formált IHR-mondathoz egy jól formált bázisváltozat. Gyuris alternatívafüggvénye is szépen beleillik az elemzéseinkbe (2.4.): ha egy propozíciót kontrasztívtipikalizálunk (4.1), akkor azon meg is kell jelennie az „alternatíva-hatásnak”, nem szükséges tehát az „alternatíva-hatást” függetlenül stipulálni.

Végül megismételjük megközelítésünk lényegét: amit az IHR-mondattípusoknál a mondat élén kontrasztív topikként szolgáló bővítménynek hallunk, az valójában csak megmaradt hanganyaga egy (általában alulspecifikált) propozíciónak, az illető bővítmény maga tehát szintaktikailag és szemantikailag ott van, ahol szűk hatóköréből adódóan lennie kell. Következésképpen az inverzhatóköri probléma nem „megoldódott”, hanem tulajdonképpen nem is létezik.

Köszönetnyilvánítás

Értékes észrevételeiért köszönettel tartozunk Gyuris Beátának és a két névtelen bírálónak. Az elkészült tanulmányt a szerzők a Pécsi Tudományegyetem alapítása 650. évfordulója emlékének szentelik.

Hivatkozások

- Alberti, Gábor 2004. Climbing for aspect – with no rucksack. In Katalin É. Kiss – Henk van Riemsdijk (szerk.) *Verb Clusters: A Study of Hungarian, German and Dutch*. (Linguistik Aktuell/Linguistics Today 69) Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 253–289. doi:10.1075/la.69.16alb.
- Alberti, Gábor – Judit Farkas megj. előtt. A syntactic solution to the inverse-scope puzzle and the contrastive VP-focus construction in Hungarian based on extraction. In Anna Bloch-Rozmej – Anna Bondaruk (szerk.) *Studies in Formal Linguistics. Universal Patterns and Language Specific Parameters*. Berlin: Peter Lang.
- Alberti, Gábor – Judit Farkas 2017a. Right branching in Hungarian: Moving remnants. In Joseph E. Emonds – Markéta Janebová (szerk.) *Language Use and Linguistic Structure. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2016*. (Olomouc Modern Language Series 5) Olomouc: Palacký University. 209–224.
- Alberti, Gábor – Judit Farkas 2017b. Modification. In Gábor Alberti – Tibor Laczkó (szerk.) *Syntax of Hungarian. Nouns and Noun Phrases*. Vol. 2 Amsterdam: Amsterdam University Press. 775–895.
- Alberti, Gábor – Judit Farkas – Veronika Szabó 2015. Arguments for arguments in the complement zone of the Hungarian nominal head. In Katalin É. Kiss – Balázs Surányi – Éva Dékány (szerk.) *Approaches to Hungarian 14*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 5–36.

- Alberti, Gábor – Anna Medve 2000. Focus Constructions and the „Scope-inversion Puzzle” in Hungarian. In Gábor Alberti – István Kenesei (szerk.) *Approaches to Hungarian 7. Papers from the Pécs Conference*. Szeged: JATEPress. 93–117.
- Baloghné Nagy Gizella 2014. *Balra kihelyezés az Optimalitáselméletben*. Doktori értekezés. Budapest: ELTE.
- Barwise, Jon – Robin Cooper 1981. Generalized quantifiers and natural language. *Linguistics and Philosophy* 4/2:159–219. doi:10.1007/BF00350139.
- Büring, Daniel 1997. *The meaning of topic and focus. The 59th Street Bridge accent*. (Routledge Studies in German Linguistics 3) London, New York: Routledge.
- Büring, Daniel 2003. On D-Trees, Beans, And B-Accents. *Linguistics and Philosophy* 26/5:511–545. doi:10.1023/A:1025887707652.
- É. Kiss Katalin 1992. Az egyszerű mondat szerkezete. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 79–177.
- É. Kiss, Katalin 1998. Identificational focus versus information focus. *Language* 74/2:245–273. doi:10.1353/lan.1998.0211.
- É. Kiss, Katalin 2002. *The Syntax of Hungarian*. Cambridge: Cambridge University Press.
- É. Kiss, Katalin – Henk van Riemsdijk 2004. *Verb Clusters. A Study of Hungarian, German and Dutch*. (Linguistik Aktuell/Linguistics Today 69) Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Fanselow, Gisbert 2004. Münchenhausen-style head movement and the analysis of verb second. In Ralf Vogel (szerk.) *Three papers on German verb movement*. (Linguistics in Potsdam 22) Potsdam: Universität Potsdam. 9–49.
- Farkas, Judit – Gábor Alberti 2017. *The inverse-scope puzzle of contrastive topics in Hungarian, which does not exist at all*. Kézirat.
- Farkas, Judit – Veronika Szabó – Gábor Alberti 2017. Information-structurally (un)ambiguous nominal constructions in Hungarian. *Finno-Ugric Languages and Linguistics* 6/2:38–80.
- Grohmann, Kleanthes K. 2003. *Prolific Domains: On the Anti-Locality of Movement Dependencies*. (Linguistik Aktuell/Linguistics Today 66) Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Gyuris, Beáta 2009. *The Semantics and Pragmatics of the Contrastive Topic in Hungarian*. Budapest: Lexica Kiadó.
- Horvath, Julia 1997. The status of „Wh-expletives” and the partial Wh-movement construction of Hungarian. *Natural Language & Linguistic Theory* 15/3:509–572. doi:10.1023/A:1005842214213.
- Káldi, Tamás – Anna Babarczy – Ágnes Bende-Farkas 2017. Hungarian focus. Presuppositional content and exhaustivity revisited. In Joseph E. Emonds – Markéta Janebová (szerk.) *Language Use and Linguistic Structure. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2016*. (Olomouc Modern Language Series 5) Olomouc: Palacký University. 245–262.
- Kayne, Richard S. 1994. *The antisymmetry of syntax*. (Linguistic Inquiry Monographs 25) Cambridge: The MIT Press.

- Kenesei István 1998. Argumentumszerkezet és VP-fókusz. In Büky László – Maleczki Márta (szerk.) *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei 3.* Szeged: Szegedi Tudományegyetem. 223–242.
- Kenesei István 2002. A fókusz megjelenítése a szintaxisban és a fonológiában. In Maleczki Márta (szerk.) *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei 5.* Szeged: Szegedi Tudományegyetem. 289–309.
- Koopman, Hilda – Anna Szabolcsi 1998. *Verbal Complexes.* Cambridge: The MIT Press.
- Laczkó Tibor 2016. *Aspects of Hungarian Syntax from a Lexicalist Perspective.* Akadémiai doktori értekezés.
- May, Robert 1985. *Logical Form. Its Structure and Derivation.* Cambridge: The MIT Press.
- Piñón, Christopher 2017. Identificational focus in Hungarian is metalinguistic. Előadás. The 13th International Conference on the Structure of Hungarian. 29 June, 2017. Budapest.
- Surányi, Balázs 2009. „Incorporated” locative adverbials in Hungarian. In Katalin É. Kiss (szerk.) *Adverbs and Adverbial Adjuncts at the Interfaces.* (Interface Explorations 20) Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 39–74. doi:10.1515/9783110214802.1.39.
- Surányi, Balázs – Gergő Turi 2017. Focus and quantifier scope. An experimental study of Hungarian. In Harry van der Hulst – Anikó Lipták (szerk.) *Approaches to Hungarian 15. Papers from the 2015 Leiden Conference.* Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 209–238. doi:10.1075/atoh.15.08sur.
- Szabolcsi, Anna 1997. Strategies for scope taking. In Anna Szabolcsi (szerk.) *Ways of Scope Taking.* Dordrecht: Kluwer Academic Press. 109–154.
- Szabolcsi Anna – Laczkó Tibor 1992. A főnévi csoport szerkezete. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 179–298.
- Szeteli Anna – Alberti Gábor 2017. *Az univerzális kvantor aszimmetriája a magyar grammatika rendszerében.* Kézirat.
- Szűcs, Péter 2017. *On Clause-Initial Discourse-Related Constructions in English and Hungarian.* Doktori értekezés. Debrecen: ELTE.
- Tóth, Enikő – Péter Csátár 2017. Preverbal focus and syntactically unmarked focus. A comparison. In Joseph E. Emonds – Markéta Janebová (szerk.) *Language Use and Linguistic Structure. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2016.* (Olomouc Modern Language Series 5) Olomouc: Palacký University. 227–244.
- Uriagereka, Juan 1999. Multiple spell-out. In Samuel David Epstein – Norbert Hornstein (szerk.) *Working Minimalism.* (Current Studies in Linguistics 32) Cambridge: The MIT Press. 251–282.
- Varga, László 2016. The intonation of topic and comment in the Hungarian declarative sentence. *Finno-Ugric Languages and Linguistics* 5/2:46–77.

A szerzőkről

Farkas Judit (PhD) jelenleg egyetemi adjunktus a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Tanszékén, a cikk első változatának készítésekor viszont még a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének munkatársa volt (az *Átfogó magyar nyelvtan (Comprehensive Resource Grammars: Hungarian)* OTKA-óriásprojekt tagjaként). Nyelvtörténeti projekteken is dolgozik, valamint a magyar generatív nyelvészet eredményeinek a közoktatásba való integrálásán is munkálkodik.

Elérhetősége: juttasusi@gmail.com.

Alberti Gábor (DSc) egyetemi tanár a Pécsi Tudományegyetemen, ahol a Nyelvtudományi Tanszékét és a Nyelvtudományi Doktori Iskolát, valamint a *reALIS* Elméleti, Számítógépes és Kognitív Nyelvészeti Kutatócsoportot vezeti. Formális, lexikai és diskurzuszemantikai kutatásokon kívül a magyar nyelv generatív szintaktikai leírásában is részt vesz, jelenleg az MTA Nyelvtudományi Intézetében Kenesei István által vezetett *Átfogó magyar nyelvtan (Comprehensive Resource Grammars: Hungarian)* OTKA-óriásprojekt folytatásának a tagjaként.

Elérhetősége: alberti.gabor@pte.hu.